

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Diplomski rad

KRISTINA MIKULIĆ

REDEFINIRANJE KONCEPTA VRIJEDNOSTI

KROZ PRIZMU ODNOSA KORUPCIJE I NACIONALNE SIGURNOSTI

izv. prof. dr. sc. Mirko Bilandžić (mentor)

doc. dr. sc. Ksenija Klasnić (komentorica)

Zagreb, veljača 2019.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	CILJEVI I SVRHA	2
3.	TEORIJSKI OKVIRI	3
3.1.	Vrijednosni sustav u sociološkoj teoriji	3
3.2.	Vrijednosni sustav u socijalnoj psihologiji.....	5
4.	KORUPCIJA	6
4.1.	Korupcija – definicija i raspon	6
4.2.	Različiti pristupi u sigurnosnim studijama	8
4.2.1.	Realistička perspektiva.....	8
4.2.2.	Liberalistička perspektiva.....	9
4.2.3.	Konstruktivistička perspektiva	10
4.2.4.	Kopenhaška škola.....	10
4.3.	Sekuritizacija korupcije i nacionalna sigurnost	11
4.4.	Slabe i jake države.....	13
4.5.	Korupcija, kultura i kulturni kapital	15
5.	HIPOTEZE.....	19
6.	INSTRUMENTI.....	20
6.1.	Kulturni kapital.....	20
6.2.	Percepcija korupcije	21
6.3.	Vinjete	22
6.4.	Percepcija nacionalne sigurnosti	25
6.5.	Društveno poželjni odgovori	25
6.6.	Sociodemografske karakteristike.....	26
7.	METODOLOGIJA.....	26
7.1.	Provedba i prikupljanje podataka	26
7.2.	Uzorak	27
7.3.	Struktura uzorka prve i druge anketne inačice	27
8.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	32
8.1.	Percepcija korupcije	32
8.2.	Kulturni kapital i korupcija	38
8.3.	Testiranje teorijske hipoteze - percepcija korupcije i akcija	39
8.4.	Testiranje metodološke hipoteze	50
9.	RASPRAVA.....	53
10.	ZAKLJUČAK.....	56

11. PRILOZI.....	58
11.1. Prva anketna inačica.....	58
11.2. Druga anketna inačica	65
12. POPIS LITERATURE.....	72
13. SAŽETAK.....	76

1. UVOD

Prvotno pitanje koja je započelo zanimanje za ovu temu jest bilo pragmatičnog karaktera: percipiraju li ljudi korupciju kao nešto što može ugrožavati nacionalnu sigurnost? Ideja da je korupcija jedan od faktora koji ugrožava nacionalnu sigurnost zvučao je vrlo novo, nedovoljno istraženo, ali naposljetku sasvim logično. To je pitanje slijedilo vrlo idealističko pitanje koje implicira isto takav odgovor i preduhitreni zaključak: kad bi ljudi percipirali korupciju kao faktor ugrožavanja nacionalne sigurnosti, bi li bili spremni odbaciti svaki mogući oblik koruptivnih odnosa koje stvaraju odnosno bi li bili voljni boriti se protiv korupcije jednakim intenzitetom kao što se bore protiv npr. terorizma. Tu dolazimo do glavnog problema oko kojeg se stvorila i glavna hipoteza. Ljudi ne reaguju uvijek logično niti racionalno, i ono što dodatno komplicira hipotezu; ljudi često ne slijede ono što govore, vrednuju ili vjeruju. Vjerojatno svi već kao floskulu prihvaćaju da je korupcija moralno, politički, ekonomski i svakojako loša, što god to značilo za svaku osobu pojedinačno, ali uvijek imamo taj 'ali-opravljanje' na kraju. Što stoji iza tog 'ali-opravljanja'? Zašto ima nešto iza tog 'ali-opravljanja'? To se pitanje ne postavlja kao ono koje ima moralno osuđujuće implikacije, već kao iskrenu zainteresiranost za odgovor što sve može stajati iza toga klasičnog 'ali – opravdanja'.

Klasična sociologija bi nam objasnila da ukoliko osoba tvrdi da negativno vrednuje korupciju, no uz takvo vrednovanje postoji i 'ali-opravljanje', onda ta osoba u svom vrijednosnom sklopu zapravo nema negativno vrednovanje korupcije (ili odnose za koje bi većina rekla da generiraju korupciju). Zaključak bi glasio kako osoba ne povezuje korupciju sa svojim vrijednosnim sklopom u kojem kategorizira korupciju, bilo pozitivno ili negativno, (a možda čak i neutralno) premda tvrdi suprotno.

Socijalna psihologija pak nalaže da je za promatranje i mjerenje vrijednosnih sklopova izrazito važno uzeti u obzir kontekst, jer ljudi nisu bića koja apsolutno i u svakom trenutku stoje iza svih svojih stavova niti su uvijek svjesni da postoje neki drugi prioriteti među njihovim vrijednosnim sklopovima dok te dijametralno suprotne sklopove ne testirate u situaciji. Drugim riječima pretpostavka socijalne psihologije jest da pojedinci imaju nekoliko vrijednosnih sklopova te u kontekstu koji testira dva vrijednosna sklopa osoba će reagirati sukladno onom sklopu koji ima prioritet što može dovesti u sukob dva oprečno postavljena vrijednosna sklopa.

Uzimajući sve rečeno u obzir treba ipak početi od uvida postoji li poveznica između vrijednosnog sklopa. Pod time se misli na primjer na povezanost između negativnog vrednovanja korupcije kao pojave i negativnog vrednovanja nekog, u suštini, koruptivnog čina (a koji nije najklasičniji oblik korupcije – mito), jer ukoliko ljudi neke činove, koji ne dolaze u diskursu automatski uz korupciju poput mita¹, ne povezuju sa svojim vrijednosnim sklopom koji vrednuje korupciju onda niti nije moguće testirati hipotezu.

2. CILJEVI I SVRHA

Cilj ovog rada jest utvrditi na uzorku studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu postoji li razilaženje u načelnom (normativnom) vrednovanju (pozitivnom ili negativnom) političke korupcije i u vrednovanju pojedinih praktičnih odnosa iz kojih proizlazi korupcija, kao postoji li percepcija korupcije kao ona koja ugrožava nacionalnu sigurnost. Koncept političke korupcije se, u ovom radu, definira prema konceptu Damira Grubiše koji razlikuje šest tipova društvenih odnosa iz kojih se generira politička korupcija (mito, nepotizam, klijentelizam (s time povezana patronaža kao drugo lice iste "kovanice"), trgovina utjecajem, iznuda, sukob interesa) . Koncept sekuritizacije (vojna, politička, ekološka, društvena i ekonomska sigurnost) uzet će se kao temelj za provjeru percepcije korupcije kao prijetnje nacionalnoj sigurnosti. Osnovna hipoteza rada jest da je korupcija, u prosjeku, normativno negativno vrednovana (bez obzira o kojem se odnosu koji generiraju korupciju radi), no kada se ljudi sami nađu u situaciji koju bi i oni kategorizirali kao koruptivnu, dolazi do preslagivanja prioriteta u tom specifičnom kontekstu. Drugim riječima normativno izjašnjavanje ima dva pola, dok je praksa jedno veliko sivo polje odmjeravanja trenutno vidljivih posljedica; osobnih dobitaka i gubitaka.

---

¹ Čitava inspiracija za diplomski nastala je na seminaru kolegija Sociologija nacionalne i međunarodne sigurnosti kod izv. prof. dr. sc. Mirko Bilandžić. Seminar je obrađivao temu korupcije kao prijetnje nacionalnoj sigurnosti i unatoč tome što autor izričito navodi 6 tipova korupcije, studenti i studentice tokom rasprave, uz riječ korupcija automatski su dodavali i riječ mito makar opisujući neki drugi tip odnosa koji generira korupciju, što je bilo zanimljivo za promatrati; nemogućnost diskurzivnog odvajanja mita i korupcije, gdje naravno mito dolazi prije riječi korupcije, kao što to i priliči.

3. TEORIJSKI OKVIRI

3.1. Vrijednosni sustav u sociološkoj teoriji

Vrijednosti su u sociologiji iznimno bitne za proučavanje, jer se shvaćaju kao determinante svih vrsta društvenog selektivnog ponašanja - društvenih akcija, ideologija, vrednovanja, stavova i moralnih prosuđivanja (Matić, 1990). Vrijednosni sustavi, u svakom pojedincu i pojedinki, posljedica su socijalizacije, a time i kulture u kojoj se oni razvijaju odnosno socijaliziraju. Vrijednosni sustavi su također kulturološki standardi koji su ekonomični; oni pomažu pojedincu/ki da lakše razaznaje, generalno govoreći, što se u pripadajućoj kulturi percipira kao loše, a što kao dobro, što je ispravno u odnosu na ono što je pogrešno i prema tome pojedinac može bolje, brže i lakše procijeniti kako se ponašati u određenoj kulturi. „Može se reći da u svakoj kulturi 'normalna' individua prepoznaje neke prirodne granice onoga što može i treba biti, te da su vrijednosti smještene unutar okvira u kojem se određuje što je dato od prirode“ (Matić, 1990:518). Budući da vrijednosni sustavi proizlaze iz kulture, oni su generalni; što znači da pojedinci ne moraju nužno prihvaćati te vrijednosne sustave, unatoč tome što su socijalizirani unutar određene kulture, ovisno o vlastitim uvjerenjima i iskustvu. Ipak i na kulturu ne treba gledati kao na kakvu datost ili determinantu; društvo izgrađuje kulturu kao što i ona recipročno gradi društvo. Dakle kao što su kulturološke norme kroz socijalizaciju ugrađene u pojedinca/ku tako i on/a istovremeno gradi kulturu.

Funkcionalistička teorija se pokazala kao najprominentnija za proučavanje vrijednosnih sustava. Predvođena Talcotom Parsonsom, funkcionalistička teorija gleda na vrijednosne sustave kao prediktore društvene akcije. Parsons posebnu pažnju daje kulturi kao podsistemu koji oblikuje vrijednosti i na kojima zasniva normativni poredak. „Bez vrijednosti, po Parsonsovu mišljenju, ne bi bilo osnova za uspostavljanje normativnog poretka nekog društvenog sistema, te bi se raspao cjelokupni sistem akcije“ (Matić, 1990:520). Dakle bez konsenzusa o nekom vrijednosnom sistemu nema niti društva. „Vrijednosti izražavaju ono što je poželjno u datom društvu, one usmjeravaju i funkcionalno usuglašavaju ponašanje pojedinca s interesima cjeline društva.“ (Matić, 1990:251). Ono što se Parsonsu spočitava u konceptu vrijednosti jest potpuna podčinjenost pojedinaca kolektivitetu. Parsons pretpostavlja kako su sve vrijednosti koje pojedinac/ka posjeduje posljedica socijalizacije u određenoj kulturi, zanemarujući

sposobnost da pojedinci mogu odbacivati tu "svoju" kulturu ili mogućnost kritičkog razmišljanja o vlastitoj kulturi pa time o vrijednostima koje se prenose.

U sociološkoj teoriji vrijednosti su hijerarhijski nadređene stavovima i ponašanju. Kako bi bilo moguće proučavati vrijednosti, one su u sociološkoj teoriji morale biti definirane na način koji ih podređuje mjerenju – kao prediktori akcije. Njihove su, kao dogma priznate, karakteristike u sklopu klasične sociološke teorije:

1. Stabilnost
2. Selektivnost
3. Poželjnost
4. Pozitivnost
5. Intersubjektivnost
6. Vjerovanje

U ovom radu bavit ćemo se samo prvom značajkom koja je najviše problematična u shvaćanju kako vrijednosti utječu na društvenu akciju, a to je – stabilnost. Ona označava relativno trajnu karakteristiku, što znači da će vrijediti sve dok iz nekog drastičnog razloga ne dođe do promjene tog vrijednosnog sustava, no kako bi mogao doći novi vrijednosni sustav stari se mora raspasti. Time se upućuje kako ne mogu postojati istovremeno dva oprečna vrijednosna sustava koja određuju akciju. Kao trajne i stabilne, vrijednosti su te koje određuju i usmjeravaju i stavove i ponašanje pojedinca (Eysenck, 1954; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992). Stabilnost također označava ideju da će pojedinac/ka, ukoliko drži do nečega kao vrijednosti te dođe u situaciju koja testira taj vrijednosni sustav; odreagirati u skladu sa svojim vrijednosnim sustavom. Ukoliko pojedinac/ka djeluje suprotno od uvjerenja svog vrijednosnog sklopa klasična sociološka teorija bi zaključila kako on/a zapravo nema tu vrijednost već ju samo percipira kao da ju ima. Kada to ne bi bilo tako, držeći se isključivo klasične sociološke teorije, ne bi imalo smisla uopće proučavati vrijednosne sustave, no socijalna psihologija se ne slaže. Ona uvodi kontekst u definiciju vrijednosnih sustava kao predikatora socijalne akcije o čemu ćemo detaljnije u sljedećem poglavlju.

3.2. Vrijednosni sustav u socijalnoj psihologiji

Socijalna psihologija u razumijevanju vrijednosnih sustava pojedinaca dodaje još jednu, vrlo bitnu stavku – kontekst. Teza glasi: vrijednosni sustav pojedinca nije potpuno stabilan, nego da uvelike ovisi o kontekstu specifične situacije. Jasnije rečeno; promjenom samoga situacijskog konteksta mijenjaju i vrijednosni prioriteti pojedinaca (Ferić, Kamenov, 2006:52). Ovakvo shvaćanje vrijednosnih sustava podrazumijeva postojanje nekoliko sklopova kojima pojedinac daje prednost jednom nad drugima kao reakciju na situaciju. Osoba sama ne mora niti biti svjesna koji od svih vrijednosnih sustava njoj ima najviši prioritet, čak ne mora niti postojati jedan vrhovni sustav odnosno hijerarhija već se ti sklopovi uvijek poredaju u odnosu na zadani kontekst, jer tada dolazi do reorganizacije prioriteta. Tu su ideju reorganizacije pokazala istraživanja koja su provodili Blackwood, 1991.; Seligman i Katz, 1996.; Biel, 2003, a teorijski okvir dao je Shalom Schwartz.

Shalom Schwartz je razvijao teoriju² univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti, prema kojoj se vrijednosni sustav sastoji od tri dinamičke razine:

1. Na najnižoj su razini specifične vrijednosti (određene s 56 čestica)
2. Specifične vrijednosti organiziraju se u deset motivacijskih vrijednosnih tipova: moć, dostignuće, hedonizam, poticaj, nezavisnost, univerzalizam, dobrohotnost, tradicija, konformizam i sigurnost
3. Na trećoj razini, deset motivacijskih vrijednosnih tipova organizira se u četiri tipa viših vrijednosti: vlastito odricanje, vlastiti probitak, otvorenost za promjene i zadržavanje tradicionalnih odnosa

„Ovakvo teorijsko i operacionalno određenje vrijednosti i vrijednosnog sustava – kakvo donosi Schwartzova teorija vrijednosti – pruža i mogućnost preciznije provjere hipoteze o ovisnosti vrijednosti o kontekstu“ (Ferić, Kamenov,2006:52). Ono što je također zanimljivo u ovakvoj definiciji vrijednosnih sustava pojedinca jest ideja da osoba može imati vrijednosne sklopove koje će se međusobno dovesti u sukob u određenom kontekstu. U suštini to znači sljedeće: osoba može smatrati korupciju štetnom no dobrobit

---

² Schwartzovu teoriju je u Hrvatskoj testirao i potvrdio I. Ferić, 2002. - Provjera postavki Schwartzove teorije univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

bliske osobe ima prednost u odnosu na borbu protiv korupcije, te će u određenom kontekstu odabrati koruptivno ponašanje kako bi pomogla bliskoj osobi.

4. KORUPCIJA

4.1. Korupcija – definicija i raspon

Da bi uspješno istražili i objasnili korumpirane prakse i njihove društvene percepcije, treba biti svjestan određenih pojmovnih specifičnosti pojma korupcije (Čaldarović et al., 2009). Jedan od početnih koraka u analizi i istraživanju korupcije jest određenje definicije. Taj je korak definiranja, ujedno i najteži. Razlog jest taj da se korupcija često definira pravnim rječnikom, što posljedično znači da se ona određuje pravno dokazivim rječnikom i time se ograničava opseg i raspon odnosa iz kojih se generira korupcija samo na one koje je moguće pravno ili bolje rečeno materijalno dokazati i osuditi.

„Važno je ići dalje od strogo zakonskih definicija i usporediti ga s neformalnim, društveno označenim svakodnevnim značenjem. Iako postoje neke prakse za koje bi se većina ljudi složila kod imenovanja korupcije, kao što su podmićivanje, pravno plaćanje dostupnim uslugama, iznuđivanje itd., mogu postojati slučajevi (pravno) kažnjivih radnji koje ljudi ne smatraju korupcijom ili obrnuto. To mogu uključivati različite oblike sukoba interesa koji su tradicionalno odsutni od kolektivne svijesti (zbog nedostatka razumijevanja) ili neke prakse koje građani ne percipiraju kao korumpirane, budući da su legitimirani prema tradiciji.“

(Čaldarović et al., 2009).

Semantički analizirano, korupcija označava koroziju odnosno propadanje i time se može reći da politička korupcija označava koroziju najprije političkog autoriteta te potom političke moći (Grubiša, 2010). Upravo su političke stranke one koju se najčešće percipiraju kao izvori korupcije, jer „korupcija uvijek uključuje javni sektor“ (Svjetska banka prema Budak, 1997), a osnovno je obilježje korupcije da ona proizlazi iz javne ovlasti i diskrecijske moći u donošenju odluka (Budak, 2006) čime upravo diskrecija oblikuje plodno tlo za razvitak odnosa koji potenciraju generiranje korupcije. Naglasak treba uputiti na "kvarnosti institucionaliziranih odnosa, stabiliziranih do mjere

razočaranosti građana koji društvene institucije ne doživljavaju kao neutralizatore već kao generatore nepravde (Matić, 2017: 188). Postoje mnoga tumačenja o uzrocima rasprostranjenosti korupcije počevši od najčešćih moralnih manjkavosti društva pa do povijesno kulturnih razloga zatim uzroka u političkom poretku pa i u ekonomskom poretku. Korupcija je najvidljivija na ekonomskom polju jer ona uvijek djeluje kao dodatan neslužbeni porez tako da povećava troškove ulaska na tržište i poslovanja, narušava konkurentnost i povećava neizvjesnost odnosno rizik (Budak, 2006) što posljedično povećava siromaštvo u zatvorenom krugu.

„Rasprostranjeno tumačenje nalazi uzroke korupcije na području racionalnog izbora³, pri čemu je mogućnost da se povjerena moć i javni resursi upotrijebe za realizaciju individualnih ciljeva privlačnija od mogućnosti da se djeluje u općem interesu, o čemu govore Klitgaard, 1988; Rose-Ackerman, 2004., a popriličan broj autora u diskusiju o uzrocima korupcije uvodi pojmove poput "društvene zamke" ili "kolektivne akcije" (Della Porta i Vannucci, 1999; Karklins, 2005), pri čemu se aktivnosti društvenih aktera bitno referiraju na potrebu da se ne odstupa od očekivanja drugih članova društva“

(Matić, 2017: 189).

Koncept i definiciju korupcije koja se koristi u ovom radu, Damir Grubiša definira u članku *Anti-corruption Policy in Croatia: Benchmark for EU Accession*. Grubiša u ovom članku sažeto opisuje povijesno-političke, a time i kulturne preduvjete koji su konkretno u Hrvatskoj pridonijeli razvoju systemske političke korupcije. Njegovo detaljno opisivanje i shvaćanje korupcije kroz lokalne okvire, pridonijeli su odluci da se baš njegova definicija koristi u ovom radu. Osim što pokušava detaljno objasniti hrvatske političke i kulturne preduvjete za razvoj korupcije, daje opsežniju kategorizaciju korupcije koja je i dalje mjerljiva⁴. Prema njemu postoji šest oblika političke korupcije:

1. Mito - podrazumijeva transakciju između najmanje dvije strane u kojoj je jedna davatelj, a druga primatelj mita.

---

³ Područje racionalnog izbora podrazumijeva cost-benefit analizu kao racionalizaciju koja stoji u pozadini kao motivator za odlučivanje na odnos koji stvara korupciju.

⁴ Zapravo se sama korupcija nikada ne mjeri i nju je nemoguće realistično mjeriti zbog prirode objekta mjerenja, već se ispituju percepcije. Upravo su zbog nedostatka podataka o raširenosti korupcije sve do 1990-ih empirijske studije o korupciji i njezinim posljedicama bile rijetke (Budak prema Lanšćak, 2006). Raširenost korupcije se najčešće iskazuje pomoću raznih indeksa koji se temelje na subjektivnim mišljenjima ispitanika (Lanšćak, 2014).

2. Nepotizam - označava zapošljavanje ili davanje prednosti pri zapošljavanju članovima obitelji, poznanicima ili članovima neke ekskluzivne neformalne grupe.
3. Kronizam (klijentelizam/patronaža) - označava situaciju u kojoj je osoba (klijent) prisiljena zbog nepovoljnog položaja u društvu da pribjegne podršci patrona (zaštitnika) u zamjenu za različite pogodnosti.
4. Trgovina utjecajem - praksa korištenja nečijeg utjecaja u vladi, u javnim poslovima ili vezama s članovima vlade, radi dobivanja usluga ili povlaštenog tretmana za nekog drugog, obično ne podrazumijeva materijalne naknade.
5. Iznuda - podrazumijeva stjecanje prednosti u odnosu na drugu osobu (materijalne ili nematerijalne prirode) koristeći prijetnje ili zastrašivanja.
6. Sukob interesa - podrazumijeva miješanje javnih i privatnih interesa u obavljanju različitih dužnosti ili funkcija.

Također sama politička korupcija spada u jednu od šest patologija demokracije, uz političku demagogiju, političko licemjerje, političku manipulaciju, političku paranoju te političko nasilje. Korupcija, kao niti jedna od drugih šest patologija, dakako nije izum modernog doba no danas je ona vidljivija nego što je to mogla biti ranije u povijesti, a pogotovo u periodu nakon hladnog rata (Grubiša, 2005) kad je ona potpuno postala raširena. Osim globalizacije i njezinih učinaka, drugi čimbenik koji je doveo do veće vidljivosti korupcije jest napredak informacijske tehnologije: poslovanje države više nije tajnovito, kao što je bilo nekoć u prošlosti (Grubiša, 2010). Shvaćanju i vidljivosti korupcije također je pridonijela i sama raširenost demokracije kao međunarodno prihvatljivog političkog sustava, jer je korupcija rana demokracije za razliku od diktatorskog režima koji nju podrazumijeva kao normalan mehanizam funkcioniranja države. Stoga ne treba čuditi kako se tranzicijske zemlje češće bore protiv korupcije, pogotovo nakon procesa privatizacije u tim zemljama gdje se „korumpiran sustav temelji na korumpiranoj privatizaciji“ (Grubiša, 2005).

4.2. Različiti pristupi u sigurnosnim studijama

4.2.1. Realistička perspektiva

U vrijeme prije hladnog rata, postojala je samo jedna vrsta sigurnosnog problema; kako u literaturi pa tako i u pristupu rat i vojno djelovanje tog tipa bilo je jedino percipirano kao ono koje je izvor ugrožavanja nacionalne sigurnosti. U literaturi taj se

pogled zove realizam. Realizam vidi samo vanjske vojne prijetnje, zanemarujući one unutarnje (Kerr, 2010). Jedna od glavnih pretpostavki realizma jest grupacija (eng. groupism) gdje je glavni tip grupe nacija (Wohlfors, 2010) ili drugim riječima u realističkoj perspektivi nacija ima prednost nad pojedincem, jer nacija odnosno vlada (eng. government) držeći grupu na okupu i jačajući veze unutar grupe, inu štite od anarhije. Sigurnost je u realističkoj perspektivi uvijek cilj. Budući da se sve države (nacije) tako ponašaju one stvaraju tzv. sigurnosnu dilemu – povećavajući vlastitu sigurnost (najčešće povećavanjem naoružanja) stvaraju sigurnosnu prijetnju drugim državama. U sklopu ovog okvira prijetnje su isključivo vanjske, zanemarujući dakle unutarnje sigurnosne prijetnje, što implicira da su ljudi sigurni samo onoliko koliko je sigurna i država i to samo od vanjskih prijetnji (Mutimer, 2010).

Hladni rat donio je sasvim nove oblike ratovanja i ugrožavanja (informacijama, sa znanošću, tehnologijom) koje se nije moglo zanemariti niti ih se moglo proučavati u sklopu realističkog pristupa. Realistički pristup je jednostavno postao preuzak okvir za proučavanje sigurnosnih rizika (Šulović, 2010).

4.2.2. Liberalistička perspektiva

Liberalizam, zajedno s realizmom, spada pod tradicionalne struje u sigurnosnim studijama. Ipak, liberalizam se u mnogočemu razlikuje od realizma. Demokracijski proces unutar svake zemlje odnosno međudržavna suradnja demokratskih zemalja stvara međusobnu ekonomsku ovisnost i time se smanjuju sigurnosni rizici za sve uključene. Također jedna od glavnih pretpostavki liberalizma jest da međunarodne institucije dovode do smanjenja vojnih konflikata (Rousseau, Walker, 2010). Time nastaje zajednica koja probleme rješava diplomatskim putevima umjesto vojnim što dovodi do otklanjanja sigurnosnih rizika pa tako i sigurnosne dileme (Morgan, 2010). Najjednostavnije rečeno; liberalistička perspektiva vidi povećanje sigurnosti putem širenja demokracije kao političkog poretka i kapitalizma kao ekonomskog poretka (Morgan, 2010), gdje je mehanizam sigurnosti globalna međuovisnost država, pa je time sigurnost posljedica, a ne cilj.

4.2.3. Konstruktivistička perspektiva

Konstruktivistička perspektiva društvo, pa tako i sve što se događa u njemu, promatra kao posljedicu socijalne konstrukcije. Konstrukcija sigurnosti događa se kroz tri čina (Krause prema Mutimer, 2006):

1. Konstrukcija prijetnji i odgovora
2. Konstrukcija objekata sigurnosti
3. Mogućnost transformiranja sigurnosne dileme

Svu društvenu stvarnost treba dakle promatrati kao posljedicu ljudske interakcije odnosno fenomene ne treba shvaćati niti uzimati zdravo za gotovo. Lingvistika je u konstruktivističkoj perspektivi bitan aspekt, jer konstruktivizam proučava kako se značenje na području vojne sigurnosti konstruira pomoću diskurzivnih djelovanja (Herring, 2010).

4.2.4. Kopenhaška škola

Najbolji primjer diskurzivnog djelovanja jest koncept sekuritizacije kopenhaške škole. Kopenhaška škola najbolje je sistematizirala nove oblike prijetnji te donijela okvir za proučavanje, ali i artikuliranje sigurnosnih prijetnji. Dva glavna koncepta su sektoralna analiza sigurnosti (Barry Buzan) te koncept sekuritizacije (Ole Waever). Teza o sekuritizaciji objašnjava da neka prijetnja, koja možda po svojoj prirodi i ima na sigurnost rizične implikacije, ona ne postaje prijetnja sama po sebi odnosno po svojoj prirodi, već je potrebno prijetnju artikulirati kao sigurnosno pitanje ili problem kako bi prijetnja postala sigurnosna prijetnja. Jednostavnije rečeno, prijetnja nije nešto što postoji samo po sebi, ona mora biti proglašena prijetnjom da bi bila shvaćena, promatrana i analizirana kao prijetnjom (Collins, 2010). Citirajući Waevera:

„Uz pomoć teorije jezika, možemo smatrati "sigurnost" kao čin govora. U tom svjetlu, sigurnost nije od interesa kao znak koji se odnosi na nešto stvarno; samo izgovaranje je čin. Izgovarajući da je nešto učinjeno ...Riječ "sigurnost" je čin... U ovom smislu, sigurnost je ilokucijski čin, praksa koja se referira sama na sebe".

(Waever, 1995:55)

Naravno čin izgovora ne znači da je problem automatski sekuritiziran ili riješen. Potrebne su dodatne analize kako bi se to pitanje, na koje je sad bačeno novo svijetlo, uzelo kao ozbiljna sigurnosna prijetnja. No nisu same analize dovoljne, kako bi zaista došlo do reakcije i akcije potrebno je uvjeravanje i strategija za rješavanje rizika (Balzacq, 2010). Ipak ne smijemo zanemariti ono zbog čega je koncept sekuritizacije veoma bitan: „Sekuritizirano pitanje dobiva najviši prioritet za rješavanje, pri čemu se mogu odobriti i izvanredne mjere“ (Buzan et al prema Lanščak, 1998: 24).

Drugi bitan koncept jest sektoralna analiza. Kopenhaška škola razlikuje 5 sigurnosnih sektora u kojima se mogu pojaviti pitanja ugrožavanja nacionalne sigurnosti:

1. Vojni sektor
2. Ekološki sektor
3. Politički sektor
4. Društveni sektor
5. Ekonomski sektor

Tih pet sektora pomažu za sistematsko određivanje sigurnosnih prijetnji. Analizom neke sigurnosne prijetnje kroz svih pet sektora omogućuje sistematično i metodološki jasnije određivanje prijetnje kao one koja ima na sigurnost rizične implikacije ili u drugom slučaju kao one koja nema na sigurnost rizične implikacije.

4.3. Sekuritizacija korupcije i nacionalna sigurnost

Pod pojmom nacionalne sigurnosti podrazumijeva se sljedeće:

„Nacionalna sigurnost treba osigurati stanje u kojem će biti osigurana sloboda države i društva, teritorijalni integritet i suverenitet države u okvirima međunarodno prihvaćenih aranžmana, ljudske slobode i prava građana, politička i socijalna stabilnost društva i države, stabilan ekonomski razvoj i funkcioniranje pravne države, stabilan javni poredak i osobna sigurnost građana te zdravi i stabilni ekološki uvjeti.“

(Tatalović i Bilandžić 2005: 32)

Nacionalnoj sigurnosti može se pristupiti iz različitih perspektiva. Kod analize posljedica korupcije na nacionalnu sigurnost najbolji okvir se pokazao konstruktivizam odnosno

koncepti Kopenhaške škole. Kroz konstruktivističku perspektivu Kopenhaške škole ne možemo tvrditi je li korupcija 'stvarna' prijetnja ili ne. Ono što možemo jest sektoralnom analizom ustvrditi njezine implikacije na nacionalnu sigurnost kroz svih pet sektora. U svom diplomskom radu Nikola Lanščak dokazuje upravo to:

„Korupcija smanjuje sposobnost održavanja civilnog mira, teritorijalnog integriteta i održavanja vlasti u odnosu na moguće izazove građana, zbog čega zadovoljava uvjete sigurnosne prijetnje unutar vojnog sektora. Ona dovodi do nestabilnosti u funkcioniranju države i bitno usporava (ili potpuno onemogućava) njezine težnje prema demokratizaciji, uspostavljanju vladavine prava i ekonomskom razvitku (jer dovodi do gubitka državnog suvereniteta nad dijelom ekonomije), zbog čega zadovoljava kriterije prijetnje unutar političkog sektora. Njezin golem negativni utjecaj na pristup resursima, financijama i tržištima znači da zadovoljava uvjete egzistencijalne prijetnje unutar ekonomskog sektora. U socijetalnom sektoru korupcija bi predstavljala egzistencijalnu prijetnju za zajednice ako bi se one složile oko toga da im korupcija narušava pozitivnu sliku kolektivnog identiteta u toj mjeri da to za posljedicu ima negativnu promjenu odnosa ostalih subjekata prema njoj. Što se tiče ekološkog sektora, korupcija ne zadovoljava uvjete sigurnosne prijetnje (jer ne ugrožava izravno vrste ili staništa), ali posredno može negativno utjecati na različita nastojanja zaštite okoliša.“

(Lanščak, 2014:160)

Pa iako je evidentno kakve sve 'korozivne' posljedice korupcija može imati na društvo, njoj se ne pristupa jednakom žustrinom kao bilo kakvim 'rafalnim prijetnjama' premda je korupcija fenomen s kojim se većina ljudi susrela u životu, pogotovo ako uzmemo u obzir da je stereotipna asocijacija za prijetnju nacionalnoj sigurnosti zapravo vojna prijetnja. U ovom se radu uzima kao činjenica da korupcija predstavlja politički, gospodarski, pravni, socijalni i sigurnosni problem (Skube, 2012) kao što je to dokazao Lanščak. Možda je upravo raširenost korupcije korijen njezinog sveopćeg prihvaćanja što dovodi do njezine normalizacije i manjka volje za rješavanje, jer samim širenjem korupcije kroz svakodnevno susretanje i normaliziranje korupcije kao pojave povećava se njezino društveno prihvaćanje, „kada postoji generalno podrazumijevanje korupcijske

klime, još će i više ljudi vjerovati da je ona neizbježna i očekivana” (Amundsen prema Lanšćak,1995: 5) što djeluje kao nekakav zatvoreni ciklus kojeg je vrlo teško razbiti, pogotovo kada korupcija poprimi obilježja sistemske korupcije (Grubiša, 2010). „Najrizičnije područje političkog sustava su političke stranke koje su detektirane kao "glavni institucionalni izvor" (Ravlić prema Skube,2010:124) sistemske korupcije u mnogim zemljama, pa i u Hrvatskoj“ (Skube, 2012: 28).

4.4. Slabe i jake države

Pojmovno razlikovanje slabe i jake države potječe iz sigurnosnih studija. Taj dualitet je, praksom pokazano, potrebno rastaviti te nadodati još termine zarobljena i lukava (Stojiljković, 2015) država kao produžene oblike slabe države.

Postoje 3 dimenzije države snage (Jackson, 2010):

1. Infrastrukturna sposobnost – sposobnosti državnih institucija da obavljaju ključne zadaće i donose politike
2. Sposobnost prinude – sposobnosti države i njezine volje da upotrijebi silu protiv izazova njezinom autoritetu
3. Nacionalni identitet i društvena kohezija – kako se stanovništvo identificira s državom-nacijom i prihvaća njezinu legitimnu ulogu u svojim životima

Jaka država prema Buzanu ima sposobnost unutardržavnog konsenzusa o ideji države uopće te je sposobna kreirati konsenzus oko osnovnih društvenih i političkih pitanja. Jake države također karakteriziraju funkcionalne institucije koje drže povjerenje svojih građana, ona pod kontrolom drži instrumente prisile (vojsku i policiju) te, ono što je glavna tema ovog rada, razina korupcije je relativno niska te borba protiv iste dio ustrajne politike. Iako je moguće navoditi još karakteristika, fokus ćemo prebaciti na karakteristike slabe države i kako ona stoji u odnosu na koruptivne prakse.

Pod slabom državom može se smatrati ona koja ne posjeduje tri ključna elementa (Nakarada prema Stojiljković, 2015):

1. kapacitet za postizanje unutarnje kohezije društva
2. kapacitet da osigura razvoj i sigurnost;
3. međunarodni suverenitet

Slabe države nemaju učinkovite institucije, česte su borbe oko autoriteta između aktera unutar same države što dovodi do toga da često ne postoji konsenzus o ideji te

države među državnim akterima, a upravo korupcija destabilizira politički sustav "napadajući" institucije državne vlasti (Skube, 2012). Također joj nedostaje sposobnost da zaštiti osnovna građanska i imovinska prava, one upravo često krše ljudska prava, izazivaju humanitarne katastrofe, uzrokuju česte migracije (Fukuyama, prema Stojiljković, 2015). Slabim državama također fali jedna pod najvažnijih karakteristika države a to jest monopol nad instrumentima prisile i sposobnost održavanja poštivanja zakona. Treba još nadodati kako je siromaštvo vrlo rašireno, vlada visok stupanj nepovjerenja prema institucijama što sve skupa često ide ruku pod ruku s visokim stupnjem raširenosti korupcije. U slabim državama korupcija najčešće ima oblik systemske korupcije, što bi se moglo opisati kao najopasnije stanje za demokraciju, jer je to stanje često neiskorjenjivo. Systemska korupcija onemogućava akterima da se ponašaju i funkcioniraju na bilo koji drugi način osim koruptivno.

"U zemlji u kojoj je korupcija poprimila systemski karakter, sprega između politike i dijelova službenog sektora je toliko jaka da postoji iznimno velika presija na preostali dio službenog sektora. U takvim uvjetima sasvim je prirodno da dio poduzetnika iz službenog sektora koji nije u milosti prelazi u neslužbeni sektor."

(Faulend i Šošić, 1999: 9)

Budući da je systemska korupcija česta karakteristika slabe države, prijetnje samoj državi iznutra su često veće nego prijetnje izvana, a korupcija je samo jedan od takvih oblika što najviše proizlazi iz institucionalne slabosti takve države.

Kod podjele slabe države treba još naglasiti postojanje lukave i zarobljene države. Lukava država slaba je tamo gdje joj odgovara da je slaba kako bi koruptivna sfera mogla opstati. Odnosno, politička elita balansirajući između pritiska međunarodne zajednice i pritiska javnosti, nastoji učiniti slabim upravo one funkcije države u segmentima koji nisu značajni za opstanak režima, dok je efikasno djelovanje izraženo kada su u pitanju interesi onih na vlasti (Stojiljković, 2015).

Korupcija osim lukave može izgraditi i tzv. zarobljenu državu. Koruptivno djelovanje manifestira se kod ovo tipa države tako da se državna sredstva usmjeravaju isključivo onako kako to odgovara najutjecajnijim interesnim skupinama, umjesto u skladu s interesima većine građana. Takva država nema dovoljan stupanj autonomije, a organizacijski kapaciteti su slabi uz iznimno neefikasan državni aparat. Zarobljenu

državu karakterizira sposobnost da kroz porez osigura prihode, ali njima upravlja na visoko koruptivan način, koji omogućuje malom broju moćnih ljudi koji kontroliraju administraciju da povećaju svoju dobit, istovremeno čineći štetu svojim građanima (Stojiljković, 2015).

4.5. Korupcija, kultura i kulturni kapital

Koncepti kao što su “kultura”, “kulturna baština” (“kulturacija”), “identitet”, “socijalizacija” tijesno su povezani i teško ih je odvajati. Jedan od tih srodnih koncepata je “idiosinkrazija”, koji je opći u odnosu na koncepte “kultura”, “kulturna baština” i “kulturni kapital”. (Georgievski; Žoglev: 2014).

„Mnoga društva su slična prema tome, da kažemo da su demokratska i da su tržišno orijentirana. Ali svako društvo ima idiosinkratsku (specifičnu) povijest oblikovanu pod utjecajem topografije i lokacije, tradicije i kulture i s onim manje podesnim elementom za definiranje duha i običaja što pravi kulturu i ljude tog društva posebnim. Ta idiosinkratska crta - da je nazovemo stilom jedne nacije - često je osnovno obilježje koje treba da se utvrdi da bi se razumjela povijest, politika ili karakter neke zemlje.”

(Bell prema Georgievski; Žoglev, 1990: 10)

Norme i veći dio sustava ideja i znakova koje ljudi rabe da bi razumjeli svoje i ponašanje drugih ljudi sačinjavaju kulturu jednog društva. Kultura se uči i znatno je promjenljiva od jednog do drugog društva. (Fulcher; Scott prema Georgievski; Žoglev, 2011.: 113). Kad koristimo koncept 'društvo' ono nije ekvivalent za naciju. Putnam je, putujući kroz Italiju, uočio ogromne kulturne, ali i ekonomske te društvene razlike, pa čak i razlike u shvaćanju svog nacionalnog identiteta i pokazivanju istog između stanovništva sjevera i stanovništva juga Italije. U formiranju osobnog i društvenog (ili nacionalnog) identiteta vrlo je bitan kulturni kapital – shvaćen i definiran na Bourdieuevski način⁵, gdje

---

⁵ Bourdieu prema Dragojević (1980,1984,1990): "Većina svojstava kulturnog kapitala mogu se izvesti iz činjenice daje u svome bitnom stanju vezan za tijelo i da pretpostavlja utjelovljenje. Akumulacija kulturnog kapitala iziskuje utjelovljenje koje, kao stanje kojemu prethodi rad prisvajanja, zahtijeva vrijeme i to vrijeme koje investitor treba osobno uložiti. Kulturni kapital je imetak koji je postao biće, utjelovljeno svojstvo koje je postalo dio ličnosti, habitus. Taj osobni kapital ne može biti odmah prenosiv darovanjem ili nasljeđivanjem, kupovinom ili razmjenom. On ne može biti akumuliran mimo sposobnosti usvajanja pojedinačnog sudionika."

obrazovanje, kao sekundarna socijalizacija, igra najveću ulogu kod formiranja identiteta (čak veću od obiteljske socijalizacije).

„Na proces socijalizacije djece i omladine utječu mnogobrojni činioci, među kojima veoma značajnu ulogu ima kulturna baština. Ta njezina uloga dolazi do izražaja u formiranju triju osnovnih vidova identiteta: osobnoga, društvenoga (pripadnost društvenom sloju i uže društvenoj grupi) i nacionalnoga, koji je, također, posebni vid društvenog identiteta. Kulturna baština u procesu socijalizacije i posebice u formiranju nacionalnog identiteta pomaže u jačanju patriotizma individua, kao što pomaže i u prevladavanju krize identiteta, kako osobnog tako i društvenog“

(Georgievski; Žoglev: 2014)

Riječ kultura ovdje se koristi u mnogo širem značenju, dakle ne kao materijalna kultura već kao življena kultura. Konkretnije rečeno ovdje pod pojmom kulture želimo posebno rasvijetliti kulturu ponašanja i stvaranja mentaliteta unutar iste grupe, društva i nacije. Kultura sakuplja u sebi sve ono što je sačuvano, proslijeđeno, naučeno i sadržava norme i načela njihova usvajanja (Morin prema Georgievski; Žoglev, 2002). Da bi znali kako se ponašati u određenom društvu, ljudi se trebaju socijalizirati u kulturi tog društva - oni trebaju naučiti kako da razumiju druge ljude koje će sresti i, posebice, moraju naučiti norme koje prevladavaju i koje moraju uobličiti njihove interakcije (Fulcher; Scott Georgievski; Žoglev, 2011). Kultura je zapravo vrlo ekonomična, jer osobe unutar iste grupe putem socijalizacije usvajaju iste obrasce ponašanja i pretpostavke onih odnosa koji će biti sankcionirani odnosno neće biti sankcionirani: poput korupcije. Individue odgojene u određenom obrascu kulture konkretnog društva dijele simbole, stereotipe, mitove o sebi i drugima, o društvenim odnosima i obiteljima, o organizaciji vremena i prostora (Goffman prema Georgievski; Žoglev, 1973).

Prema Bourdieu u procesu formiranja osobnog i društvenog identiteta i time u procesu kulturne i društvene reprodukcije najvažniji su kulturni i društveni kapital. Jedna od najvažnijih karakteristika ekonomski, socijalno i politički zdravog društva jest povjerenje kao tip društvenog kapitala (Putnam, 2008). Povjerenje u političke institucije, strance, poznanike te bliske ljude. Putnam čak dovodi povjerenje u obrnuto proporcionalnu korelaciju s korupcijom: što je više 'povjerenja' u društvu to je koruptivno ponašanje manje rašireno. Norme reciprociteta, povjerenje i udruživanje usko su

povezane dimenzije, koje se međusobno uspostavljaju, podupiru i dograđuju (Štulhofer, 2004). Neki teoretičari smatraju kako je osvješćivanje o štetnosti korupcije rješenje za njezino suzbijanje, no kod sistemske korupcije to je gotovo nemoguće, budući da su ti koji bi trebali sustavno provoditi osvješćivanje, upravo oni koje bi kažnjavanje ili bilo kakvo sankcioniranje koruptivnog ponašanja najjače pogodilo.

Velika raširenost korupcije može biti i posljedica manjka civilne političke uključenosti, što je rezultat raspadanja društvenog kapitala čija je glavna karakteristika porast nepovjerenja kako u vladu tako i u sugrađane i susjede. (Putnam, 2008). Uzrok opadanju društvenog kapitala može se naći u mnogobrojnim političkim skandalima no Putnam smatra da je to također posljedica većeg trenda nepovjerenja u funkcionalnost demokracije. Civilna udruženja imaju veliku ulogu održavanja društvenog kapitala jedne nacije, no u hrvatskom društvu nailazimo na još jedan paradoks; postojanja preko pedeset tisuća neprofitnih civilnih udruga u Republici Hrvatskoj prema registru udruga iz Ministarstva uprave. Tako velik broj udruga u odnosu na ukupan broj stanovnika prema Putnamu bio bi indikator društva sa "bogatim" društvenim kapitalom. Zato je vrlo bitno kvantitativnim podacima dodati i kvalitativna objašnjenja. Dakako pod okriljem neprofitnih udruga također se talože korupcijom premazani akti. Vrlo ironično, 2017. *Transparency International* Hrvatska prestao je sa svojim djelatnostima zbog koruptivnih djela tadašnje direktorice hrvatskog ogranka. Manjak povjerenja u političke institucije u Hrvatskoj dugoročan je proces. Grubiša (2010) navodi šest okosnica koje su doprinijele da korupcija u hrvatskom društvu nađe plodno tlo:

1. Ostavština starog sistema – sistem koji je čak favorizirao neke oblike koruptivnog ponašanja od najjednostavnijih oblika poput mita, do složenijih poput nepotizma i kronizma koji su bili način funkcioniranja i održavanja partije pa time i političkog sistema.
2. Rat devedesetih – rat je stvorio brojne tajkune na račun trgovine oružjem. UN je, u nadi da skрати rat, stavio embargo na trgovinu oružjem, stoga su se obrambene snage morale snalaziti ilegalnim putevima na crnom tržištu.
3. Netransparentan proces privatizacije – nekad nacionalna dobra preko noći su se prodavala ne najboljoj ponudi već politički podobnim klijentima stvarajući tako privilegiranu i preko noći vrlo moćnu klasu.

4. Način na koji se razvio koncept nacionalističke države – nakon rata bilo je potrebno uspostaviti Republiku Hrvatsku, no ona se nije razvila po postmodernističkom modelu države koja služi već se razvila kao nacionalna država gdje se pod okriljem nacija i nacionalizma razvio simbol moći koja štiti svoje stanovništvo. Takav razvoj nosi sa sobom velik ideološki teret jer se državni aparat nije smio propitivati.
5. Masivna birokratizacija države – ogroman birokratski aparat ne služi kako bi pomagao javnosti već kako bi održao politički sistem. Također oni koji rade u administraciji nisu tamo po potrebi ili zasluži već je to svojevrsna nagrada za političku potporu ili pomoć (klasičan primjer klijentelizma).
6. Hiper-normativizam – deriviran je iz države moći (eng. *power-state*) koja nema glavnu funkciju služenja javnosti. Hiper-normativizam utjelovljen je u brojnim i detaljnim zakonima koji reguliraju sve aspekte društvenog i političkog života, no akti koji bi regulirali korupciju nedostajali su sve do 2011. kada je to inicirano od strane Europske unije, ali ne na inicijativu samog društva.

Na te kulturno društvene razloge podrijetla korupcije u Hrvatskoj upućuju i rezultati istraživanja iz 2009 (Čaldarović et al.) gdje su socio-kulturni povijesni razlozi definirani generatori korupcije u hrvatskom društvu. Istaknuto je kako korupcija u Hrvatskoj - tj. njezin lokalni "jezik" (Shore i Haller prema Čaldarović, 2005) - ne može biti potpuno shvatljiv bez uzimanja u obzir kulturnog naslijeđa bivšeg socijalističkog režima: upornost tradicionalnog nepotizma, lojalnost prema lokalnoj zajednici, oslanjanju na osobne mreže i međusobne obveze, itd. (Čaldarović et al., 2009).

„Vrlo je vjerojatno da su neke koruptivne prakse u Hrvatskoj kulturno prihvatljive zbog nekih tradicionalnih (neformalnih) normi i propisa. Na primjer, često se čuje da je darivanje praksa koja ne predstavlja mito, već jednostavno izražava zahvalnost. Ipak, važno je razlikovati društveno prihvaćanje ili spremnost na toleriranje nekih oblika korupcije i racionalnu odluku da to (koruptivnu akciju) učini jer se čini da je to najlakša ili najkorisnija opcija. U tom smislu, nije svaka tolerancija korupcije kulturno specifična. Zapravo, veliki dio tolerancije može biti rezultat *cost-benefit*

strategije. Stoga, korupcija može uzgajati toleranciju, što omogućava ustrajnost širenja korupcije.“

(Čaldarović et al., 2009:8)

Treba naglasiti kako ne smatramo kako je korupcija uvijek isključivo kulturno uvjetovana. O korupciji se često diskutira kao o pojavi koja se vezuje za mentalitet i kulturu pojedinog društva, posebno nerazvijenog dijela svijeta i zemalja u tranziciji (Skube, 2012) no korupcija je prisutna u svim društvima bez obzira na oblik političkog režima. Ipak u ovom radu odlučili smo razmotriti koje su kulturne implikacije ukoliko postoji poveznica između kulturnog kapitala i sklonosti stvaranju koruptivnih odnosa. Sama činjenica da je korupcija široko rasprostranjen i dugotrajan fenomen ne mijenja činjenicu kako je ona u nekim društvima mnogo češća pojava nego li u drugim (Putman, 2003). Kako se u jednim društvima na nju gleda s većim prijezirom neko što se to čini u drugim ili kako se čak potiče korupcija kao normalan oblik poslovanja ili rješavanja birokratskih problema.

5. HIPOTEZE

Rad testira dvije hipoteze: jedna je teorijska hipoteza, a druga je metodološka. Teorijska hipoteza dovodi u odnos sociološku teoriju vrijednosti s teorijom vrijednosti u socijalnoj psihologiji, odnosno testira jednu karakteristiku u definiciji vrijednosti, a to je stabilnost. Pretpostavka jest da će rezultati pokazati kako ispitanici i ispitanice percipiraju svih šest oblika odnosa koji generiraju korupciju kao koruptivne radnje, te će, također, ocijeniti te radnje nekim od negativnih opisa. Dakle pretpostavka jest da će pretežito postojati negativna percepcija korupcije, no u zadanim hipotetskim situacijama (kroz vinjete) će ipak odabrati akciju koja generira korupciju i time pokazati kako je u odabiru svoje akcije došlo do preslagivanja svojih vrijednosnih sklopova. Pretpostavka jest kako ispitanici i ispitanice neće uskladiti svoje percepcije s akcijom.

Metodološka hipoteza testira utjecaj rasporeda pitanja na odgovore. Naime, u prvoj anketnoj inačici najprije su navedena normativna pitanja u kojima se izričito spominje riječ korupcija u pitanjima i u odgovorima, potom slijede vinjete gdje se ta riječ nigdje izričito ne spominje. Druga anketna inačica koncipirana je tako da su najprije navedene vinjete nakon kojih slijede normativna pitanja o korupciji gdje se pojavljuje riječ korupcija skupa sa svojom negativnom konotacijom. Pretpostavka jest da će varirati

odgovori na vinjetama, odnosno da će navođenje riječi korupcija ranije u pitanjima kao i mogućnost negativnog ocjenjivanja odnosa koji generiraju korupciju, doprinijeti određenoj negativnoj sklonosti prema korupciji općenito kod ispitanika te će se to očitati u odgovorima na vinjetama. Jednostavnije rečeno, pretpostavka jest da će ispitanici i ispitanice u prvoj anketnoj inačici kod vinjeta većinom odgovarati s negativnim akcijama u smislu da ne bi postupili tako kako nalaže vinjeta⁶, dok će se u drugoj anketnoj inačici, gdje se ispitanici i ispitanice prvo susreću s vinjetama pa onda s pitanjima koja testiraju percepciju, najviše smjestiti u kategoriju gdje akcija nije usklađena s percepcijom.

6. INSTRUMENTI

6.1. Kulturni kapital

Koncept kulturnog kapitala koristio se kao koncept koji bi mogao objasniti potencijalne razlike u pristupu odabira akcije koje se kasnije testiraju vinjetama. Kao instrument za ispitivanje kulturnog kapitala koristi se skala koju su kreirali Baranović, B.; Doolan, K.; Jugović, I.; Klepac, O.; Košutić, I. i Puzić, S. (2015) iz rada pod nazivom: Teorijske osnove, ciljevi i metodologija istraživanja, ali prilagodili i doradili Klasnić, K.; Matic, Davorka i Jurković Luka (2018, tekst u pripremi). Skala je napravljena tako da mjeri „visoku“ kulturu i popularnu kulturu te se sastoji od dva seta pitanja. Set koji se odnosi na „visoku“ kulturu sastoji se od sedam čestica sa skalom od 1-4:

1. NITI JEDNOM
2. OTPRILIKE 1 ILI 2 PUTA
3. OTPRILIKE 3 ILI 4 PUTA
4. VIŠE OD 4 PUTA

Set koji se odnosio na popularnu kulturu sastoji se od pet čestica sa skalom od 1-5:

1. NIKAD ILI GOTOVO NIKAD
2. NEKOLIKO PUTA GODIŠNJE
3. OTPRILIKE JEDANPUT MJESEČNO
4. NEKOLIKO PUTA MJESEČNO
5. NEKOLIKO PUTA TJEDNO ILI SVAKI DAN

---

⁶ Vinjete su napisane kao potvrдна akcija tj. kao akcija koja generira koruptivan odnos.

U obradi podataka morali smo pitanja iz drugog seta kojeg smo nazvali „popularna“ kultura rekodirati kako bi skale bile sumjerljive. Skala „popularne“ kulture rekodirana je tako da su odgovori pod 4 (NEKOLIKO PUTA MJESEČNO) i 5 (NEKOLIKO PUTA TJEDNO ILI SVAKI DAN) bili zbrojeni u jedan odgovor kako bi nova skala bila ekvivalentna sa skalom „visoke“ kulture. Provedena je faktorska analiza na svim ovim česticama istovremena kako bi se utvrdila dimenzionalnost konstrukta kulturnog kapitala. Razlog zašto smo morali zbrajati odgovore iz obje skale jest taj što su se druga (Pohađali obrazovne tečajeve, programe ili predavanja) i sedma (Gledali filmove koji se smatraju kulturnim klasicima) čestica iz seta „visoka“ kultura jače rotirale oko faktora s česticama iz seta „popularna kultura“ no faktor kreiran iz te skale je imao nizak pokazatelj pouzdanosti stoga smo koristili samo faktor s česticama iz seta „visoka“ kultura. Također čestice 1 (Sudjelovali u radu kulturno–umjetničkog društva i/ili grupe), 3 (Posjetili muzeje ili umjetničke galerije), 4 (Bili na koncertu klasične glazbe) i 6 (Posjetili operu ili balet) iz seta „visoka“ kultura su se jedine pokazale jednako relevantne da bi činile faktor za obje anketne inačice.

6.2. Percepcija korupcije

Kako bi uopće mogli potvrditi teorijsku hipotezu bilo je bitno ustanoviti postoji li među ispitanicima i ispitanicama percepcija zadanih oblika kao korupcije. Također bilo je nužno ustanoviti razlikovanje između percipiranja s drugim negativnim opisima kojim je moguće opisati svaki od zadanih oblika i specifično percipiranje kao korupcije.

Percepciju smo mjerili pitanjima koja su sadržavala definiciju jednog od šest oblika odnosa koji generira korupciju iza kojeg je slijedilo pitanje: Kojim od opisa, biste opisali (oblik), a ponuđeni su bili odgovori:

- 1) kao društveno poželjan ili nepoželjan odnos,
- 2) kao legalan ili nelegalan odnos,
- 3) kao opravdan ili neopravdan odnos te
- 4) kao koruptivan ili nekoruptivan odnos.

Među tim ponuđenim odgovorima ispitanici i ispitanice su prvo mogli dati ukupno četiri odgovora. Na primjer, mogli su dati odgovor percipiraju li nepotizam kao 1- društveno poželjan ili nepoželjan odnos, 2- legalan ili nelegalan odnos, 3- opravdan ili neopravdan odnos te 4 - koruptivan ili nekoruptivan odnos tj. u svakom paru pridjeva, morali su se

odlučiti za jedan pridjev iz para. Nakon toga slijedilo je pitanje koje ponavlja isti oblik kao u prethodnom pitanju, ali zahtjeva od ispitanika i ispitanica da odaberu koji od osam opisa najbolje opisuje zadani oblik gdje su imali ponovljene sve odgovore no od osam ponuđenih odgovora mogli su odabrati samo jedan odgovor. Dakle nije bilo izbora „ili“ kao u prethodnim pitanjima. Tako smo htjeli vidjeti kako će varirati odgovori kada imaju izbor biranja samo jednog od odgovora.

6.3. Vinjete

Vinjetama smo kreirali kratke situacijske priče koje nisu nigdje poimenice spominjale oblik odnosa koji generira korupciju već su opisivale situaciju na temu svakog od oblika odnosa. Za svaki oblik smo kreirali dvije priče, odnosno ukupno šest po svakoj anketnoj inačici ili ukupno dvanaest ako gledamo obje anketne inačice. Implikacije posljedica za jednu vinjetu razlikovale su se od implikacija posljedica za drugu vinjetu. Jednom smo vinjetom dakle implicirali posljedice jačeg intenziteta i njih smo nazvali društvene posljedice (scena priče je obuhvaćala javni sektor) dok smo drugom vinjetom implicirali posljedice slabijeg intenziteta i njih smo nazvali osobne posljedice. Tim samo razlikovanjem htjeli dati ispitanicima i ispitanicama privid stupnjevanja čime smo htjeli vidjeti hoće li odgovori varirati ovisno o intenzitetu. Kažemo privid korupcije, jer sociološka teorija vrijednosti ne dopušta variranja u odabiru odnosno ne uzima u obzir kontekst kao što to uzima teorija vrijednosti iz socijalne psihologije.

Nakon svake vinjete bile su navedene tri tvrdnje čiji je sadržaj opravdavao činjenje koruptivne akcije, a na svaku su ispitanici i ispitanice trebali odgovoriti slažu li se s navedenim tvrdnjama ili ne. Takav oblik odgovora olakšao je kasnije kodiranje i obradu podataka. Potvrдне tvrdnje su imale dva razlikovanja. Dvije su implicirale potvrdni razlog odabira akcije radi samog sebe, a treća je implicirala potvrdni razlog odabira akcije radi svog bližnjeg. Ukoliko je netko imao odgovor „Ne“ na sve tri tvrdnje taj smo odgovor tretirali kao apsolutno „Ne“. Ovim razlikovanjem između odgovora htjeli smo vidjeti kako će varirati razlozi opravdavanja akcije koja generira korupciju te hoće li se dogoditi premještanje vrijednosnog sklopa u vinjetama u odnosu na ispitanu percepciju korupcije. Ta usporedba odnosa na pitanja kojima smo mjerili percepciju i odgovora na vinjete bila je ključna za testiranje teorijske hipoteze.

Vinjete koje su korištene u anketnom upitniku:

Anketa broj 1: Trgovina utjecajem - društvene posljedice

Profesor/ica ste na pravnom fakultetu i predajete na petoj godini. Protiv vašeg brata vodi se sudski slučaj i znate da postoji šansa da bude optužen. Sudac na njegovom slučaju je otac vašeg studenta. Kako bi ste pomogli bratu razmišljate da predložite sudcu sljedeće; ukoliko donese oslobađajuću presudu za vašeg brata, njegov sin će postati vaš asistent.

Anketa broj 1: Trgovina utjecajem - osobne posljedice

Izvrstan ste student/ica. Upisujete 4. godinu fakulteta i studirate izvan mjesta stanovanja. Prve tri godine ste se redovno javljali na natječaj za dobivanje smještaja u studentskom domu i uvijek ste živjeli u najgorim mogućim sobama. Znaete da je prijatelj vašeg oca upravitelj studentskih domova i čuli ste da je već nekim studentima/cama na temelju poznanstava sređivao smještaj. Razmišljate o tome da ga upitate bi li vam omogućio smještaj u najnovijim domovima koji imaju veću sobu i privatnu kupaonicu.

Anketa broj 1: Iznuda - društvene posljedice

U braku ste s osobom koja je političar/ka i trenutno se nalazi u oporbi. Iako je život ponekad zbog toga nezgodan, živite u prekrasnom gradu na moru, a vašem restoranu nikada nije išlo bolje. No, u zadnje vrijeme inspektor rada vas stalno obilazi. Dolazi već dva tjedna i to svaki dan u srcu sezone, ometa rad, ispituje zaposlenike, recitira pravilnike. Primijetili ste da to čini samo u vašem restoranu. Na rubu ste živaca i razmišljate o tome da uzmete stvar u svoje ruke s malom dozom zastrašivanja dotičnog inspektora, ako je potrebno i fizički se obračunati.

Anketa broj 1: Iznuda - osobne posljedice

Otac ste dvoje djece i dugo ste bili nezaposleni. Zaposlili ste se u zaštitarskoj kompaniji za plaću od 4000,00 kn i dodijeljen vam je trgovački centar kao radno mjesto. Već prvi tjedan poslodavac vas šalje na dodatni posao, kojeg će vam platiti 2000,00 kn. Međutim taj posao baš nije ugodan; zadatak je prisiliti vlasnika jednog novo otvorenog lokala da unajmi zaštitarske usluge vašeg poslodavca. Ako taj vlasnik to odbije imate uputu da mu uništite lokal.

Anketa broj 1: Sukob interesa - osobne posljedice

Dio ste uredništva studentskog časopisa već 3 godine i vaš je prijatelj prijavio rad za objavu u tom časopisu. Biste li se sudjelovali u odlučivanju o prihvaćanju njegova rada za objavu?

Anketa broj 1: Sukob interesa - društvene posljedice

Vi ste stečajna upraviteljica već 15 godina i upravo su vas stavili na vaš najveći slučaj. Riječ je o nacionalnoj brodograditeljskoj kompaniji Broda. Vaša sestra radi u inozemstvu kao konzultantica za treću po veličini brodograditeljsku kompaniju Vessel. Prije nego ste stavljeni na slučaj Broda ona vam je rekla kako Vessel ima interes širiti se na područje vaše regije, i konkretno su zainteresirani i za kompaniju Broda. Ukoliko mediji povežu sve to što vi i sami znate mogli biste ukaljati svoj, ali i sestrin ugled. Biste li u takvim okolnostima ipak prihvatili posao stečajne upraviteljice u kompaniji Broda?

Anketa broj 2: Klijentelizam - društvene posljedice

Dugogodišnji ste prijatelj/ica s Markom koji je upravo postao premijer. Marko zna da vi radite tek dvije godine u odjelu za marketing najveće državne energetske kompanije u zemlji, no on ima za vas druge planove. Obećava vam da vas može postaviti na poziciju poslovnog menagera te kompanije, očekujući od vas političku potporu. Vaša osobna financijska situacija i nije tako loša, svoje troškove uspijevate zbrinuti, no mirovina vaših roditelja je previše niska i vi ih morate svaki mjesec financijski pomagati kako ne bi živjeli u siromaštvu.

Anketa broj 2: Klijentelizam - osobne posljedice

Samohrani ste roditelj djeteta koje studira i radi. Usto ste nezaposleni 9 mjeseci, ali „u fušu“ popravljate automobile. Upravo vam se javio jedan od stalnih "klijenata" koji radi kao pomoćnik ministrice zdravstva i nudi vam asistentsku poziciju u Zavodu za javno zdravstvo iako nemate nikakvih kvalifikacija za taj posao. Zbog takvih okolnosti imate osjećaj da će taj klijent od vas tražiti razne usluge političke prirode.

Anketa broj 2: Mito - društvene posljedice

Direktor/ica ste srednje velike građevinske kompanije koja već dugo stagnira i javljate se na gradski natječaj za izgradnju cijelog novog naselja. Iako to niste očekivali, gradonačelnica vas je pozvala na razgovor za voditelja projekta. U tom je razgovoru nekoliko puta suptilno naglasila kako očekuje financijsku zahvalu za taj posao. I prije ste se našli u takvim situacijama, no uvijek ste odbili takve ponude, ali ovaj posao je zaista velik i dobro bi došao vašoj kompaniji kako bi mogla narasti, uostalom svi su vaši zaposlenici vrlo sposobni i visoko obrazovani ljudi i znate da bi oni to odgovorno odradili. Kako bi ste postupili?

Anketa broj 2: Mito - osobne posljedice

Prije dvije godine ste diplomirali portugalski i engleski te radite kao turistički/ka vodič/teljica i vodite grupu umirovljenih Portugalaca u BiH. Tik pred granicom saznate da nitko od putnika nema putovnicu već samo osobne iskaznice. Da stvar bude gora, portugalske osobne iskaznice su doživotne pa svi umirovljenici imaju slike sebe dok su imali 18 godina. Cariniku se ne da popisivati broj iskaznice svih 57 putnika stoga vam predloži da se dogovorite za rješenje koje će biti dobro njemu, dobro vama, ali ipak malo bolje njemu. Za otprilike 50€ pustit će vas bez ikakvih dodatnih pitanja i papirologije.

Anketa broj 2: Nepotizam - društvene posljedice

Radite kao laboratorijski tehničar/ka u bolnici. Vaša kćer je prije dvije godine diplomirala i postala inženjerka medicinske biokemije, ali nikako ne može naći posao iako je bila najbolja studentica u generaciji. Razmišljate o tome da ju pokušate progurati i zaposliti kod sebe u laboratoriju iako trenutno nije raspisan nikakav javni natječaj.

Anketa broj 2: Nepotizam - osobne posljedice

Radite kao upravitelj/ica svih nacionalnih muzeja u jednom manjem, ali turistički vrlo posjećenom gradu. Imate nećaka Ivana koji je prije godinu dana jedva završio srednju školu. Zove vas vaš brat i moli vas da Ivanu nađete bilo kakav posao u nadi da će se promijeniti i osamostaliti. Iako trenutno nema potrebe za novim osobljem, možda biste mu i mogli dati posao u nekom od muzeja unatoč manjku kvalifikacija, makar ga zaposlili kao svog asistenta.

6.4. Percepcija nacionalne sigurnosti

Percepciju nacionalne sigurnosti smo ispitali kroz pet sektora koristeći koncept Kopenhaške škole koji razlikuje vojni, socijalni, politički, ekonomski i ekološki sektor. Kopenhaška škola uvela je tzv. sektoralnu analizu koja u osnovi nalaže da se neka prijetnja može prozvati prijetnjom ukoliko se pokaže kao prijetnjom kroz svih pet sektora.

U upitniku smo ipak naveli za svaki sektor primjer koji bi mogao biti najviše karakterističan za pojedini sektor umjesto da koristimo isti primjer za svih pet sektora. Tako smo za vojni sektor pitali smatraju li da nabava vojnih aviona ugrožava nacionalnu sigurnost, zatim za socijalni sektor ugrožavaju li društveni nemiri, za ekološki sektor ugrožavaju li ekološke katastrofe nacionalnu sigurnost, za politički sektor smo pitali ugrožava li politička nestabilnost nacionalnu sigurnost te za ekonomski sektor smo pitali ugrožavaju li korupcija nacionalnu sigurnost. Ispitanici su na pitanja mogli odgovarati s „Da“ ili s „Ne“. Ovim pitanjima željeli smo vidjeti hoće li biti poveznice s percepcijom korupcije uopće te percepcijom ugrožavajućih faktora na nacionalnu sigurnost, ali i postoji li percepcija korupcije kao ugrožavajućeg faktora za nacionalnu sigurnost.

6.5. Društveno poželjni odgovori

Skalu društveno poželjnih odgovora smo uvrstili kao kontrolnu skalu, no ne iz razloga da bi isključivali odgovore iz analize već kako bi vidjeli poveznicu s reakcijama na vinjete i pitanja koja mjere percepciju.

Za kontrolu društveno poželjnih odgovora koristila se skraćena verzija BSDS - Brief Social Desirability Scale koja se nalazi u radu Rahmana Haghghat. Uzeli smo skraćenu verziju kako upitnik ne bi bio previše opsežan i time dodatno demotivirao ispitanike i ispitanice na kompletno ispunjavanje anketnog upitnika. Ispitanici i ispitanice

su na pet pitanja iz upitnika mogli dati odgovor „Da“ ili „Ne“. Također ova skala je testirana na 61 upitniku te se pokazala kao spolno-neutralna što hoće reći kako nisu postojala statistički značajna odstupanja u odgovorima po spolu (Haghighat, 2007).

6.6. Sociodemografske karakteristike

Sociodemografske karakteristike koje smo mjerili uključivale su: (1) spol, (2) dob – gdje su ispitanici i ispitanice sami upisivali broj godina odnosno nismo dijelili po grupama, (3) broj članova kućanstva kojeg su ispitanici također samo stalno upisivali, prosječna mjesečna primanja – ovdje smo ispitanicima dali na izbor kategorije:

- a) Do 3500
- b) 3500-5500
- c) 5500-10000
- d) 10000-15000
- e) Iznad 15000

Zadnja sociodemografska karakteristika koja nas je zanimala jest bio fakultet kojeg ispitanici i ispitanice pohađaju budući da je ciljana populacija bila populacija Sveučilišta u Zagrebu. Ovdje nismo dijelili fakultete po grupama već smo naveli sve fakultete koji pripadaju sveučilištu u Zagrebu.

7. METODOLOGIJA

7.1. Provedba i prikupljanje podataka

Empirijsko istraživanje provedeno je metodom ankete, tehnikom online anketiranja koristeći servis Lime Survey tako da su linkovi za ankete podijeljeni u studentske Facebook grupe (Šara-Studentski dom dr. Ante Starčević, Studentski dom Stjepan Radić – Sava, Ekipa s cvjetnog, Geografija PMF, Studenti muzičke akademija i svi zainteresirani, UPSA, EFZG Diplomski analiza i poslovno planiranje 2016./2017. , Facebook grupe studenata sociologije na FFZG 1-5 godina (dakle pet grupa), Facebook grupe studenata stomatologije, Facebook grupa studenata prava).

Kako su postojale prva i druga anketna inačica morali smo ručno i naizmjenično objavljivati link od obje ankete u svim grupama, no obraćali smo pažnju na to da ankete ne budu objavljene isti dan. U početku je druga anketna inačica bila mnogo bolje popunjena nego prva anketna inačica te smo morali nekoliko tjedana više promovirati

prvu anketnu inačicu kako bi dobili podjednak broj ispitanika na obje. Iako smo svjesni dosega metode *on-line* anketiranja, prvenstveno misleći na ograničenje apsolutne kontrole i točnosti uzorka, odlučili smo se za tu metodu, jer je bila najlakše izvediva s obzirom na raspoloživa sredstva. Jednom riječju *on-line* anketiranje se pokazalo iznimno *cost effective*. Prikupljanje podataka trajalo je ukupno 3 mjeseca; od ožujka do lipnja 2018.

7.2. Uzorak

Uzorak je činilo 433 studenata i studentica sa Sveučilišta u Zagrebu. Pod uzorak se misli na kompletno popunjene ankete. Sveukupno je bilo 642 unosa, od toga 433 kompletno ispunjenih unosa. Prva anketna inačica imala je 211 kompletnih unosa, a druga anketna inačica imala je 222 kompletnih unosa. U obradi podataka uzeti su samo oni odgovori od kompletno ispunjenih anketa.

U uzorku za prvu inačicu našlo se 9 ispitanika koji su izjavili kako nisu studenti Sveučilišta u Zagrebu, a u drugoj inačici našlo se 16 ispitanika koji su izjavili kako nisu studenti Sveučilišta u Zagrebu te smo njihove rezultate uklonili iz obrade. Također iz druge anketne inačice uklonjeni su podatci troje ispitanika koji su tvrdili kako studiraju na Sveučilištu u Zagrebu, a imaju 90, 211 i 214 godina što smatramo nisko vjerojatnim, a i takvi su podatci outlieri. Nakon eliminacije u prvoj anketnoj inačici bile su 203 kompletno popunjene ankete, dok su kod druge anketne inačice bile 202 kompletno popunjene ankete.

7.3. Struktura uzorka prve i druge anketne inačice

Ukupna struktura statističkih socioekonomskih podataka za prvu i dugu anketnu inačicu bila je sljedeća:

Tablica 1 – Demografski pokazatelji prve i druge anketne inačice

		PRVA ANKETNA INAČICA			DRUGA ANKETNA INAČICA		
		Spol	Dob	Ukupan broj članova kućanstva	Spol	Dob	Ukupan broj članova kućanstva
N	Valjano	202	202	202	203	203	203
	Nedostaje	0	0	0	0	0	0
Prosjek		1,26	22,86	4,11	1,27	22,3	4,29
Medijan		1,00	23,00	4,00	1,00	22,00	4,00

Mod	1	20,00	4,00	1	21,00	4,00
Standardna devijacija	0,438	2,94	1,41	0,443	2,53	1,45
Varijanca	0,192	8,664	1,992	0,196	6,449	2,110
Minimum	1	18,00	2,00	1	18,00	1,00
Maksimum	2	37,00	10,00	2	35,00	12,00

Za obje anketne inačice broj žena koje su kompletno ispunio anketu veći je nego broj muškaraca koji su kompletno ispunili anketni upitnik, što je približno slično raspodjeli na razini sveučilišta gdje je postotak studentica 60,1%, a studenata 39,9% prema podacima informacijskog centra za visoka učilišta Srce za 2018/2019 godinu.

Tablica 2 – Postotak ispitanika i ispitanica u uzorku

PRVA ANKETNA INAČICA				DRUGA ANKETNA INAČICA			
Spol		Frekvencija	Postotak	Spol		Frekvencija	Postotak
Valjano	Ženskog	150	74,3 %	Valjano	Ženskog	149	73,4 %
	Muškog	52	25,7 %		Muškog	54	26,6 %
	Ukupno	202	100,0 %		Ukupno	203	100,0 %

Što se tiče dobne strukture ispitanika, prosječan broj godina ispitanika i ispitanica u prvoj anketnoj inačici jest 22,90 odnosno 23. Najmanji rezultat je bio 18 godina, a najveći rezultat je bio 37. U strukturi godina postoje tri rezultata koja su outlieri koji odvlače prosjek više stoga treba naglasiti kako je mod 20 godina, dok se medijan gotovo poklopio s prosjekom sa svojim iznosom od 23 godine. Dobna strukture druge anketne inačice vrlo je slična kao i kod prve, gdje je prosječna dob od 22,03 gotovo jednaka medijanu od 22,00 a mod je 21. Kao outlieri mogli bi se navesti unosi od 30-35 godina, no gledano po postotku najveći broj ispitanika ima 21 zatim 20 te 22 godine.

Tablica 3 – Dob ispitanika i ispitanica

PRVA ANKETNA INAČICA				DRUGA ANKETNA INAČICA			
Dob		Frekvencija	Postotak	Dob		Frekvencija	Postotak
Valjano	18	2	1,0 %	Valjano	18	3	1,5 %
	19	14	6,9 %		19	22	10,8 %
	20	34	16,8 %		20	36	17,7 %
	21	26	12,9 %		21	39	19,2 %
	22	22	10,9 %		22	31	15,3 %

23	26	12,9 %	23	22	10,8 %
24	27	13,4 %	24	25	12,3 %
25	20	9,9 %	25	7	3,4 %
26	12	5,9 %	26	6	3,0 %
27	9	4,5 %	27	7	3,4 %
28	4	2,0 %	28	1	0,5 %
29	1	0,5 %	29	1	0,5 %
30	2	1,0 %	30	1	0,5 %
32	1	0,5 %	32	1	0,5 %
36	1	0,5 %	35	1	0,5 %
37	1	0,5 %			
Ukupno	202	100,0 %	Ukupno	203	100,0 %

Kako bismo vidjeli osim socijalne i ekonomske strukturu ispitanika, tražili smo broj članova kućanstva gdje su prosjek, medijan i mod gotovo identični; prosječan broj članova kućanstva za prvu anketnu inačicu jest četvero ljudi, odnosno 4,06 je iznos prosjeka uzorka, dok je iznos medijana i moda jednak i iznosi 4,00. Kao i kod prve anketne inačice prosječan broj kućanstva u drugoj anketnoj inačici jest četvero ljudi, ili točnije 4,30, a medijan i mod iznose također iznose 4,00.

Tablica 4 – Broj članova kućanstva

PRVA ANKETNA INAČICA				DRUGA ANKETNA INAČICA			
Ukupan broj članova kućanstva				Ukupan broj članova kućanstva			
		Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
Valjano	2	23	11,4 %	Valjano	1	1	0,5 %
	3	40	19,8 %		2	17	8,4 %
	4	72	35,6 %		3	31	15,3 %
	5	45	22,3 %		4	80	39,4 %
	6	14	6,9 %		5	44	21,7 %
	7	2	1,0 %		6	19	9,4 %
	8	1	0,5 %		7	5	2,5 %
	9	4	2,0 %		8	2	1,0 %
	10	1	0,5 %		9	3	1,5 %
	Ukupno	202	100,0 %		12	1	0,5 %
					Ukupno	203	100,0 %

Vezano uz prosječan broj kućanstva zanimaju nas i prosječna primanja kao ekonomski pokazatelj. Najveći broj ispitanika i ispitanica se smjestio u kategoriju od 5500 – 10000

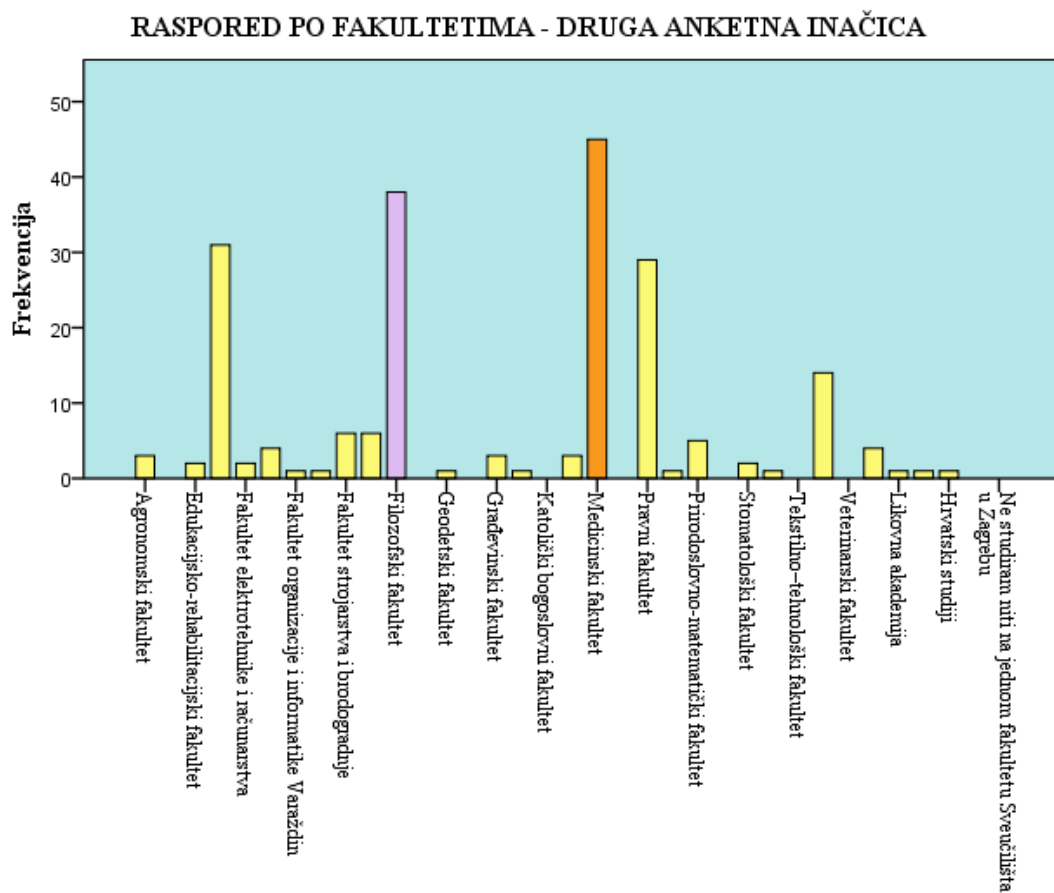
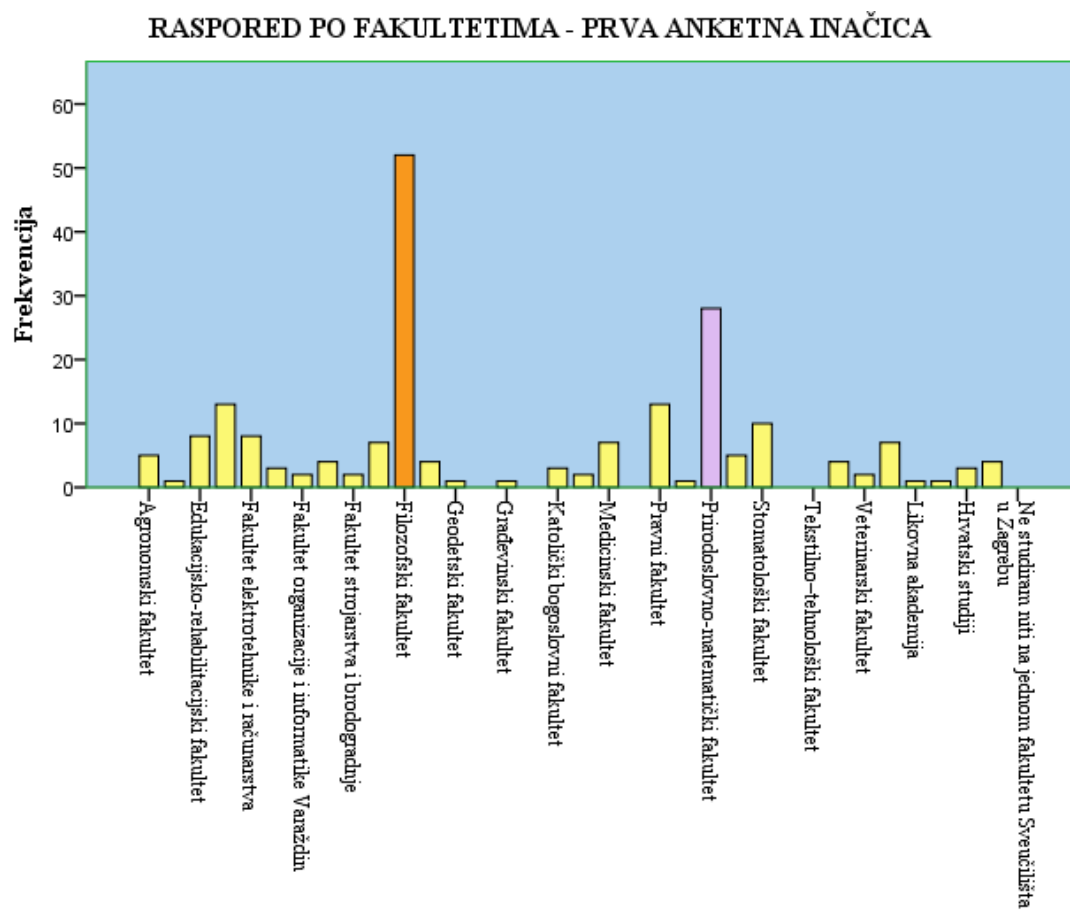
što odgovara državnom prosjeku za Grad Zagreb, zato naglašavamo kako je anketni upitnik proveden među studentima u Zagrebu što objašnjava činjenicu da se velik postotak ljudi smjestio u grupe 4 (10.000-15.000) i 5 (iznad 15.000). Ipak broj ispitanika i ispitanica je u prvoj anketnoj inačici nešto veći nego što je to u drugoj: 38,1% naspram 28,6%. Podatci oko prosječnih primanja u drugoj anketnoj inačici smjestili su se vrlo slično kao kod prve, gdje je najviše ispitanika i ispitanica odgovorilo kako su prosječna primanja kućanstva između 5.500 i 10.000 kn, koji slijedi kategorija 10.000-15.000.

Tablica 5 – Prosječna mjesečna primanja

PRVA ANKETNA INAČICA				DRUGA ANKETNA INAČICA			
Prosječna mjesečna primanja				Prosječna mjesečna primanja			
		Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
Valjano	Do 3500	13	6,4 %	Valjano	Do 3500	15	7,4 %
	3500-5500	34	16,8 %		3500-5500	32	15,8 %
	5500-10000	77	38,1 %		5500-10000	58	28,6 %
	10000-15000	54	26,7 %		10000-15000	53	26,1 %
	Iznad 15000	24	11,9 %		Iznad 15000	45	22,2 %
	Ukupno	202	100,0 %		Ukupno	203	100,0 %

Što se tiče strukture ispitanika po fakultetima u prvoj anketnoj inačici najviše je ispitanika bilo s FFZG (25,7%) kojeg slijedi PMF (13,9%). Struktura ispitanika po fakultetu izgleda bitno drugačije u drugoj anketnoj inačici u odnosu na prvu. U drugoj je najveći broj ispitanika odgovorio kako studiraju na Medicinskom fakultetu (22,2%), njega slijedi Filozofski fakultet (18,7%), Ekonomski fakultet (15,3%) te Pravni fakultet (14,3%).

Slika 1 – Raspored ispitanika i ispitanica po fakultetima prve i druge anketne inačice

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

8.1. Percepcija korupcije

U normativnom dijelu anketnog upitnika željeli smo ispitati percepciju ispitanika i ispitanica o različitim oblicima odnosa koji generiraju korupciju. Ispitanicima i ispitanicama smo dali četiri para odgovora na svako od tri pitanja kojima testiramo percepciju. Ispitanici i ispitanice morali su odrediti percipiraju li zadani oblik kao:

- 1) društveno poželjan ili nepoželjan odnos,
- 2) legalan ili nelegalan odnos,
- 3) opravdan ili neopravdan odnos te
- 4) koruptivan ili nekoruptivan odnos.

Zatim su dobili pitanje u kojem su trebali odrediti koji od osam opisa najbolje među njima opisuje zadani oblik odnosa koji stvara korupciju odnosno mogli su odabrati samo jedan odgovor:

- 1) društveno poželjan odnos
- 2) društveno nepoželjan odnos,
- 3) legalan odnos
- 4) nelegalan odnos,
- 5) opravdan odnos
- 6) neopravdan odnos
- 7) koruptivan odnos
- 8) nekoruptivan odnos

Rezultati su sljedeći:

Klijentelizam se uglavnom (preko 90%) percipira negativno u sve četiri negativne kategorije, no kad moraju odabrati samo jednu kategoriju koja najbolje opisuje klijentelizam prevladava percepcija da je to društveno nepoželjan odnos, dok ga kao korupciju percipira 13,4% ispitanika i ispitanica.

Tablica 6 – Percepcija klijentelizma

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje klijentelizam?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	3	1,5 %
	Društveno nepoželjan odnos	99	49,0 %
	Legalan odnos	3	1,5 %
	Nelegalan odnos	24	11,9 %
	Opravdan odnos	21	10,4 %
	Neopravdan odnos	24	11,9 %
	Koruptivan odnos	27	13,4 %
	Nekoruptivan odnos	1	0,5 %
	Ukupno	202	100,0 %

Isti rezultat bio je i s nepotizmom i sukobom interesa, gdje postoji percepcija da su ta dva oblika odnosa nelegalna, društveno nepoželjna, neopravdana i koruptivna no kad ispitanici i ispitanice moraju odabrati samo jednu kategoriju, svrstavaju ga u društveno nepoželjan odnos. Nepotizam kao korupciju percipira 15,3% ispitanika i ispitanica, dok je kod sukoba interesa postotak nešto viši s 20,7%. Kod sukoba interesa također nitko nije dao odgovor da ga percipira kao nekoruptivan odnos.

Tablica 7 – Percepcija nepotizma

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje nepotizam?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	2	1,0 %
	Društveno nepoželjan odnos	91	45,0 %
	Legalan odnos	4	2,0 %
	Nelegalan odnos	21	10,4 %
	Opravdan odnos	10	5,0 %
	Neopravdan odnos	42	20,8 %
	Koruptivan odnos	31	15,3 %
	Nekoruptivan odnos	1	0,5 %
	Ukupno	202	100,0 %

Tablica 8 – Percepcija sukoba interesa

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje sukob interesa?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	7	3,4 %
	Društveno nepoželjan odnos	92	45,3 %
	Legalan odnos	6	3,0 %
	Nelegalan odnos	23	11,3 %
	Opravdan odnos	7	3,4 %
	Neopravdan odnos	26	12,8 %
	Koruptivan odnos	42	20,7 %
	Ukupno	203	100,0 %

Iznuda je jedini od oblika odnosa koji je većinski najbolje opisan kao nelegalan oblik, iako je kod pojedinačnih kategorija i iznuda kao i svi ostali oblici, bila negativno percipirana u sve četiri kategorije koje negativno opisuju korupciju. Kao korupcija, iznuda je percipirana samo s 11,8%, također potpuno je izostao odgovor nekoruptivan odnos.

Tablica 9 – Percepcija iznude

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje iznudu?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	1	0,5 %
	Društveno nepoželjan odnos	50	24,6 %
	Legalan odnos	2	1,0 %
	Nelegalan odnos	103	50,7 %
	Opravdan odnos	1	0,5 %
	Neopravdan odnos	22	10,8 %
	Koruptivan odnos	24	11,8 %
	Ukupno	203	100,0 %

Mito i trgovina utjecaja su jedina dva oblika koje su ispitanici i ispitanice većinski percipirali kao koruptivne. Također jedino su kod mita potpuno izostali odgovori pod kategorijom legalan i nekoruptivan što je i za pretpostaviti budući da je mito jedini od oblika koji je ušao u kolokvijalni govor gotovo kao sinonim za korupciju.

Tablica 10 – Percepcija mita

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje davanje ili primanje mita?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	1	0,50%
	Društveno nepoželjan odnos	46	22,80%
	Opravljan odnos	3	1,50%
	Neopravljan odnos	9	4,50%
	Nelegalan odnos	36	17,80%
	Koruptivan odnos	107	53,00%
	Ukupno	202	100,00%

Tablica 11– Percepcija trgovine utjecaja

Koji od osam niže navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje trgovinu utjecajem?			
		Frekvencija	Postotak
Valjano	Društveno poželjan odnos	3	1,50%
	Društveno nepoželjan odnos	59	29,10%
	Opravljan odnos	5	2,50%
	Neopravljan odnos	23	11,30%
	Legalan odnos	2	1,00%
	Nelegalan odnos	24	11,80%
	Koruptivan odnos	87	42,90%
Ukupno	203	100,00%	

Kako bismo sumirali sve odgovore vezane uz percepciju oblika odnosa koji generiraju korupciju napravili smo rekodirane varijable od pitanja gdje su ispitanici i ispitanice morali odabrati opis koji najbolje opisuje zadani oblik. Rekodirali smo odgovore tako da su oni odgovori koji pozitivno percipiraju korupciju bili zbrojeni i označeni s 1, dok su svi odgovori koji negativno percipiraju korupciju bili zbrojeni i označeni s 2. Kako bismo dobili odgovor koji je oblik korupcije najprihvatljiviji odnosno najmanje prihvatljiv usporedili smo aritmetičke sredine rekodiranih varijabli prikazani u sljedećoj tablici:

Tablica 12 – Skala prihvatljivosti oblika korupcije

Oblik korupcije	Aritmetička sredina	Tumačenje
Mito	1,45	1 = pozitivna percepcija
Nepotizam	1,76	2 = negativna percepcija
Klijentelizam	1,86	
Sukob interesa	1,90	

Trgovina utjecajem	1,95	
Iznuda	1,98	

Iz toga proizlazi kako je mito zapravo najprihvatljiviji oblik korupcije, dok je iznuda najmanje prihvatljiva.

Gledano prema odgovorima na pitanja vezana za procjenu pojedinih vinjeta, sukob interesa bio bi najprihvatljiviji oblik dok je iznuda najmanje prihvatljiv oblik korupcije. Vinjete označene s 1 u tablici 13, sadržajno su implicirale posljedice koje bi mogle imati veći utjecaj na čitavo društvo odnosno obuhvaćale, dok su vinjete označene s 2 sadržajno bile bliže nekim svakodnevnim situacijama i time implicirale posljedice manjeg intenziteta. Što se tiče ideje da će distinkcija društvenih i osobnih posljedica pojedine koruptivne radnje biti povezana s prihvatljivošću pojedinih koruptivnih radnji, ne bi mogli zaključiti kako je to imalo ikakvog utjecaja na odgovore. Gledano prema aritmetičkoj sredini nije vidljiv uzorak koji bi vodio k zaključku kako je intenzitet implicirane posljedice vodio k prihvatljivosti određenog oblika odnosa koji generira koruptivnu akciju.

Tablica 13 – Skala prihvatljivosti prema vinjetama

Vinjeta	Aritmetička sredina	Tumačenje
Sukob interesa 2	0,88	0 = NE akciji
Nepotizam 1	0,82	1 = DA akciji
Mito 1	0,73	
Klijentelizam 1	0,72	
Trgovina utjecaja 2	0,70	
Mito 2	0,66	
Nepotizam 2	0,59	
Klijentelizam 2	0,59	
Iznuda 2	0,45	
Sukob interesa 1	0,40	
Trgovina utjecaja 1	0,40	
Iznuda 1	0,32	

Što se tiče percepcije ugrožavajućih faktora za nacionalnu sigurnost ispitanici i ispitanice su u prvoj anketnoj inačici većinski odgovorili kako percipiraju korupciju (94,1%) te političke nestabilnosti (92,6%) kao ugrožavajuću za nacionalnu sigurnost,

također ekološke katastrofe i društveni nemiri (87,3%) su većinski percipirane kao one koje ugrožavaju nacionalnu sigurnost. Kao tipičan primjer za vojni sektor, naveden je u pitanju primjer akcije nabave vojnih aviona koja se većinom (67,3%) ne percipira kao akcija koja može dovesti do ugrožavanja nacionalne sigurnosti.

Odgovori u drugoj anketnoj inačici su bili vrlo slični što se tiče percepcije ugrožavajućih faktora u pojedinim sektorima nacionalne sigurnosti. Nabava vojnih aviona ne percipira se kao akcija koja ugrožava nacionalnu sigurnost (82,8%) dok se društveni nemiri (82,3%), ekološke katastrofe (88,7%), političke nestabilnosti (94,1%) te koruptivni odnosi (95,1%) percipiraju kao oni koji mogu dovesti do ugrožavanja nacionalne sigurnosti.

Tablica 14 – Percepcija ugrožavajućih faktora za nacionalnu sigurnost

PRVA ANKETNA INAČICA			DRUGA ANKETNA INAČICA			
Ugrožavaju li koruptivni odnosi nacionalnu sigurnost?						
	Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
1 DA	190	94,1 %		1 DA	193	95,1 %
2 NE	12	5,9 %		2 NE	10	4,9 %
Ukupno	202	100 %		Ukupno	203	100 %
Ugrožavaju li ekološke katastrofe nacionalnu sigurnost?						
	Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
1 DA	169	83,7 %		1 DA	180	88,7 %
2 NE	33	16,3 %		2 NE	23	11,3 %
Ukupno	202	100 %		Ukupno	203	100 %
Ugrožavaju li društveni nemiri nacionalnu sigurnost?						
	Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
1 DA	169	83,7 %		1 DA	167	82,3 %
2 NE	33	16,3 %		2 NE	36	17,7 %
Ukupno	202	100 %		Ukupno	203	100 %
Ugrožava li politička nestabilnost nacionalnu sigurnost?						
	Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
1 DA	187	92,6 %		1 DA	191	94,1 %
2 NE	15	7,4 %		2 NE	12	5,9 %
Ukupno	202	100 %		Ukupno	203	100 %
Ugrožava li nabava vojnih aviona nacionalnu sigurnost?						
	Frekvencija	Postotak			Frekvencija	Postotak
1 DA	66	32,7 %		1 DA	35	17,2 %
2 NE	136	67,3 %		2 NE	168	82,8 %
Ukupno	202	100 %		Ukupno	203	100 %

8.2. Kulturni kapital i korupcija

Faktorskom analizom i Varimax rotacijom ustanovili smo koje čestice kulturnog kapitala čine isti faktor te smo od tih čestica stvorili indeks bazične solucije kulturnog kapitala za oba anketna upitnika kako bismo mogli mjeriti korelacije. Čestice koje su u obje ankete činile indeks kulturnog kapitala su 1,3,4 i 6 (vidi tablicu 15). Cronbachov alfa iznosio je 0,679 za faktor u prvoj anketnoj inačici, dok je Cronbachov alfa za drugu anketnu inačicu iznosio 0,714.

Tablica 15 - Faktor kulturnog kapitala

	PRVA ANKETNA INAČICA	DRUGA ANKETNA INAČICA
	Matrica čestica	
	Komponente	
Č6: Posjetili operu ili balet	0,821	0,856
Č4: Bili na koncertu klasične glazbe	0,797	0,839
Č3: Posjetili muzeje ili umjetničke galerije	0,705	0,703
Č1: Sudjelovali u radu kulturno–umjetničkog društva i/ili grupe	0,557	0,547
	Pokazatelji pouzdanosti faktora	
	Cronbachov alfa	Cronbachov alfa
	0,679	0,714

Nakon što smo ustvrdili čestice koje čine faktor kreirali smo indeks kulturnog kapitala te smo od njega kreirali kategorijalnu varijablu tako što smo podijelili odgovore u tri grupe kako bi mogli provest Hi kvadrat test s varijablama koje smo na novo kreirali od vinjeta:

- 1) $1 - 1,25 = 1$
- 2) $1,5 - 2 = 2$
- 3) $2,25 - 4 = 3$

Odgovori na vinjete bili su postavljeni u obliku tri potvrđujuće izjave.

Odgovor „DA“ na jednu ili na sve tri tvrdnje, tretirali smo kao spremnost na akciju koja generira koruptivni odnos i svaku od vinjeta smo kodirali u novu varijablu čije su vrijednosti bile 1 („Da“ na prvu tvrdnju), 2 („Da“ na drugu tvrdnju), 3 („Da“ na treću tvrdnju) = 1.

Odgovor „NE“ na sve tri tvrdnje značio je da osoba ne bi postupila u nikakvom slučaju onako kako nalaže vinjeta i taj slučaj smo tretirali kao apsolutno „Ne“ što smo kodirali s „0“ u novim varijablama.

Proveli smo Hi kvadrat test indeksa kulturnog kapitala i varijabli koje smo rekodirali iz vinjeta no test nije bio statistički značajan s niti jednom od varijabli u obje anketne inačice. Kako taj oblik nije donio nikakvu statistički značajnu korelaciju, ponovo smo rekodirali vinjete u nove varijable, gdje smo drugačije tretirali samo jedan odgovor „DA“ u odnosu na tri odgovora „DA“ na tvrdnje, dok smo „DA“ na dvije tvrdnje potpuno zanemarili u ovom slučaju kako bi vidjeli postoji li distinkcija između onih koji su imali samo jedno „Da“ i tri „Da“ budući da su to bile krajnje vrijednosti ako gledamo samo potvrdne odgovore. Razdvojili vrijednosti rekodirane varijable tako da su vrijednosti nove varijable glasile:

- 1) „Ne“ na sve tri tvrdnje = 0
- 2) „Da“ samo na jednu tvrdnju = 1
- 3) „Da“ na sve tri tvrdnje = 3

Upotrijebili smo ponovo Hi kvadrat test no niti u ovim analizama nismo utvrdili statistički značajnu povezanost između indeksa kulturnog kapitala i varijabli koje smo rekodirali iz vinjeta. Niti kod prve niti kod druge anketne inačice nismo ustvrdili statistički značajno postojanje povezanosti između indeksa kulturnog kapitala s niti jednom vinjetom kojom smo mjerili kako bi ispitanici i ispitanice postupili u slučaju situacije koja bi mogla usmjeriti k stvaranju odnosa koji generiraju korupcije. Iz sveg navedenog možemo zaključiti kako u našem slučaju kulturni kapital ne objašnjava vezu između percepcije korupcije i spremnost na koruptivnu akciju što smo potvrdili u obje ankete inačice ankete.

8.3. Testiranje teorijske hipoteze - percepcija korupcije i akcija

Vežu između povezanosti percepcije i akcije testirali smo Hi kvadrat testom. Kako bi ustanovili odnos između normativnih pitanja i vinjeta napravili smo 18 Hi kvadrat testova (svih 6 vinjeta sa sva 3 normativna pitanja). Prije samog testa rekodirali smo normativna pitanja u kojem je bilo ponuđeno 8 odgovora u nove varijable čije su nove vrijednosti iznosile 1 i 2, gdje smo sve opise koji su pozitivno percipirali korupciju zbrojili i označili s 1, a sve opise koji su negativno opisivali korupciju smo zbrojili i označili s 2. Dakle zbrojili smo odgovore na način:

- 1) Vrijednost 1 = 1 (Društveno poželjan odnos), 3 (Legalan odnos), 5 (Opravdan odnos) i 8 (Nekoruptivan odnos),
- 2) Vrijednost 2 = 2 (Društveno nepoželjan odnos), 4 (Nelegalan odnos), 6 (Neopravdan odnos) i 7 (Koruptivan odnos).

Kod prve anketne inačice našli smo kako se 6 testova od njih 18 pokazalo kao statistički značajno i njih ćemo prikazati i objasniti. Oni testovi koji su se pokazali kao statistički značajni, opovrgavaju teorijsku hipotezu koja tvrdi kako ispitanici i ispitanice neće uskladiti akciju sa svojom percepcijom u zadanim vinjetama zbog konteksta, jer su Hi kvadrat-testovi koji su statistički značajni pokazali kako se akcija većine ispitanika i ispitanica ipak uskladila s percepcijom.

Odgovore na pitanja koji od opisa najbolje opisuje klijentelizam smo rekodirali u novu varijablu s vrijednostima:

- 1) 1 – pozitivna percepcija korupcije
- 2) 2 – negativna percepcija korupcije.

Vinjetu sukoba interesa smo rekodirali u novu varijablu s vrijednostima:

- 1) 0 – apsolutno „Ne“ na akciju
- 2) 1 – „Da“ na akciju.

Iz testa se vidi da je većina ispitanika i ispitanica koja pozitivno percipiraju klijentelizam odgovorilo kako bi pristali na primjer akcije zadan u vinjeti odnosno uskladili su svoju pozitivnu percepciju s pozitivnom reakcijom kojom bi se doveli u sukob interesa; 71,4% onih koji su uskladili pozitivnu percepciju s potvrđujućom akcijom naspram 28,6% koji nisu uskladili svoju pozitivnu percepciju, jer su imali izostanak akcije (vidi tablicu 16) što je dosta zanimljiva situacija pozitivnog percipiranja korupcije no odbijanje akcije na ovom primjeru koji ne implicira nikakve teške posljedice, a i vidjeli smo kako je sukob interesa jedan od prihvatljivijih oblika odnosa koji generiraju korupciju. Također vidljivo je kako je većina ispitanika i ispitanica koji negativno percipiraju klijentelizam odgovorilo kako ne bi u niti jednom slučaju pristali na zadani primjer akcije, odnosno uskladili su svoju negativnu percepciju s ne pristajanjem na akciju u kojoj bi se doveli u sukob interesa. Gotovo je duplo više ispitanika i ispitanica, među onima koji negativno percipiraju klijentelizam, koji bi uskladili svoju negativnu percepciju s akcijom nego onih koji to ne bi učinili; 65,5% je onih koji su uskladili negativnu percepciju s izostankom akcije naspram 34,5% koji nisu uskladili svoju negativnu percepciju, jer bi pristali na

koruptivnu akciju (vidi tablicu 16). Ipak to je fenomen koji nam je u svim oblicima najzanimljiviji: negativna percepcija no pristajanje na akciju. Takav fenomen bi u ovom slučaju mogli objasniti s činjenicom da je vinjeta na temu sukoba interesa implicirala vrlo blagu posljedicu, ali i činjenicu kako je sukob interesa, osim što je među prihvatljivijim oblicima, jedan od teže odredivih oblika i za dokazivanje i za shvaćanje.

Tablica 16 – Kljantelizam i sukob interesa

PERCEPCIJA KLJANTELIZAM - AKCIJA SUKOB INTERESA					
Dio ste uredništva studentskog časopisa već 3 godine i vaš je prijatelj prijavio rad za objavu u tom časopisu. Biste li se sudjelovali u odlučivanju o prihvaćanju njegovog rada za objavu?				Pearson Hi-kvadrat,	
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)	
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,01
POZITIVNA	f (%)	8 (28,6%)	20 (71,4%)	28 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	114 (65,5%)	60 (34,5%)	174 (100%)	
Ukupno	f (%)	122 (60,4%)	80 (39,6%)	202 (100%)	

Kao i u prethodnom primjeru vidimo kako je većina ispitanika i ispitanica koji pozitivno percipiraju kljantelizam, potvrdno reagirala i na zadani primjer akcije u vinjeti u kojoj bi stavili sebe u položaj osobe koja vrši iznudu. Gotovo je duplo više ispitanika koji pozitivno percipiraju kljantelizam i pozitivno reagiralo na akciju iznude 64,3% naspram 35,7% onih koji pozitivno percipiraju kljantelizam no ne bi pristali na akciju iznude (vidi tablicu 17). Činjenica da je iznuda najmanje prihvatljiv oblik odnosa koji generira korupciju jer implicira akt nasilja, mogla bi objasniti utjecaj na trećinu ispitanika da ne pristane na primjer akcije iako inače pozitivno percipiraju korupciju. Također većina ispitanika koja negativno percipiraju kljantelizam izjavilo je kako u niti jednom slučaju ne bi pristali na akciju u kojoj bi oni provodili iznudu. Ipak u ovom slučaju među onima koji negativno percipiraju kljantelizam dosta je visok postotak ispitanika i ispitanica koji nisu uskladili svoju negativnu percepciju s akcijom: 41,4% naspram 58,6% (vidi tablicu 17).

Na ovom primjeru je mnogo lakše komentirati kako je kompliciran kontekst mogao utjecati na odluku pristanka na akciju za 41,4% naših ispitanika, iako je iznuda

najmanje prihvatljiv oblik korupcije. Razlika među podjelom populacije koja negativno percipira korupciju mnogo je manja nego kod drugih oblika.

Tablica 17 – Klijentelizam i iznuda

PERCEPCIJA KLIJENTELIZAM - AKCIJA IZNUDA				
Otac ste dvoje djece i dugo ste bili nezaposleni. Zaposlili ste se u zaštitarskoj kompaniji za plaću od 4000,00 kn i dodijeljen vam je trgovački centar kao radno mjesto. Već prvi tjedan poslodavac vas šalje na dodatni posao, kojeg će vam platiti 2000,00 kn. Međutim taj posao baš nije ugodan; zadatak je prisiliti vlasnika jednog novo otvorenog lokala da unajmi zaštitarske usluge vašeg poslodavca. Ako taj vlasnik to odbije imate uputu da mu uništite lokal.				Pearson Hi-kvadrat,
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno
POZITIVNA	f (%)	10 (35,7%)	18 (64,3%)	28 (100%)
NEGATIVNA	f (%)	102 (58,6%)	72 (41,4%)	174 (100%)
Ukupno	f (%)	112 (55,4%)	90 (44,6%)	202 (100%)
0,02				

U primjeru klijentelizma s trgovinom utjecaja također je većina ispitanika i ispitanica uskladila svoje percepcije s akcijom. Većina onih koji pozitivno percipiraju klijentelizam, potvrdno odgovaraju kako bi stavili sebe u situaciju koja opisuje trgovinu utjecajem, dok je većina ispitanika i ispitanica koji negativno percipiraju klijentelizam izjavilo kako ne bi u niti jednom slučaju stavili sebe u situaciju u kojoj bi bili u položaju trgovine utjecajem (vidi tablicu 18). No zanimaju nas i oprečni rezultati odnosno oni koji nisu uskladili svoju percepciju s akcijom. Ponovo nailazimo kako gotovo trećina ispitanika i ispitanica među populacijom koja pozitivno percipira korupciju nije uskladila svoju percepciju s akcijom baš kao i trećina kod populacije koja negativno percipira korupciju. To je fenomen na kojeg moramo skrenuti pažnju. To je također fenomen koji nas najviše zanima u ovom istraživanju. Budući da nismo bili u mogućnosti ispitati direktno koji je bio konkretan i specifičan razlog takve diskrepancije između percepcije i akcije različitih koruptivnih oblika, sa zadanim parametrima možemo samo pretpostaviti kako je kontekst vinjete trgovine utjecajem (tablica 18) mogao imati utjecaja na neke naše ispitanike i ispitanice.

Tablica 18 – Klijentelizam i trgovina utjecaja

PERCEPCIJA KLIJENTELIZAM - AKCIJA TRGOVINA UTJECAJA	
Profesor/ica ste na pravnom fakultetu i predajete na petoj godini. Protiv vašeg brata vodi se sudski slučaj i znate da postoji šansa da bude optužen. Sudac na njegovom slučaju je otac vašeg studenta.	Pearson Hi-kvadrat,
	p vrijednost
	(dvosmjerno testiranje)

Kako bi ste pomogli bratu razmišljate da predložite sudcu sljedeće; ukoliko donese oslobađajuću presudu za vašeg brata, njegov sin će postati vaš asistent.					
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,01
POZITIVNA	f (%)	8 (28,6%)	20 (71,4%)	28 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	114 (65,5%)	60 (34,5%)	174 (100%)	
Ukupno	f (%)	122 (60,4%)	80 (39,6%)	202 (100%)	

Rezultati Hi-kvadrat testova s mitom i vinjetama imaju ponavljajući obrazac u sva tri testa među grupom ispitanika i ispitanica koji pozitivno percipiraju korupciju. Kao što smo već zaključili, mito je jedan od najprihvatljivijih oblika odnosa koji generiraju korupciju. Naime među ispitanicima koji pozitivno percipiraju davanje ili primanje mita, podjela među onima koji bi pristali na akciju i među onima koji ne bi pristali na akciju je gotovo polovična (u tablicama 19,20 i 21 gledati ćelije 1,1). Na takvu graničnu podjelu nismo naišli kod drugih primjera. Među onima koji negativno percipiraju korupciju većina ih se uskladila i s izostankom akcije. Moramo ukazati kako među tom populacijom trećina ispitanika nije uskladila svoju akciju s percepcijom što bi išlo k smjeru objašnjenja utjecaja konteksta.

Tablica 19 – Mito i sukob interesa

PERCEPCIJA MITO - AKCIJA SUKOB INTERESA					
Dio ste uredništva studentskog časopisa već 3 godine i vaš je prijatelj prijavio rad za objavu u tom časopisu. Biste li se sudjelovali u odlučivanju o prihvaćanju njegova rada za objavu?					Pearson Hi-kvadrat,
					p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,02
POZITIVNA	f (%)	59 (53,2%)	52 (46,8%)	111 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	63 (69,2%)	28 (30,8%)	91 (100%)	
Ukupno	f (%)	122 (60,4%)	80 (39,6%)	202 (100%)	

Tablica 20 – Mito i iznuda

PERCEPCIJA MITO - AKCIJA IZNUDA					
Otac ste dvoje djece i dugo ste bili nezaposleni. Zaposlili ste se u zaštitarskoj kompaniji za plaću od 4000,00 kn i dodijeljen vam je trgovački centar kao radno mjesto. Već prvi tjedan poslodavac vas šalje na dodatni posao, kojeg će vam platiti 2000,00 kn. Međutim taj posao baš nije ugodan; zadatak je prisiliti vlasnika jednog novo otvorenog lokala da unajmi zaštitarske usluge vašeg poslodavca. Ako taj vlasnik to odbije imate uputu da mu uništite lokal.					Pearson Hi-kvadrat,
					p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,02
POZITIVNA	f (%)	53 (47,7%)	58 (52,3%)	111 (100%)	

NEGATIVNA	f (%)	59 (64,8%)	32 (35,2%)	91 (100%)
Ukupno	f (%)	112 (55,4%)	90 (44,6%)	202 (100%)

Tablica 21 – Mito i trgovina utjecaja

PERCEPCIJA MITO - TRGOVINA UTJECAJA				
Profesor/ica ste na pravnom fakultetu i predajete na petoj godini. Protiv vašeg brata vodi se sudski slučaj i znate da postoji šansa da bude optužen. Sudac na njegovom slučaju je otac vašeg studenta. Kako bi ste pomogli bratu razmišljate da predložite sudcu sljedeće; ukoliko donese oslobađajuću presudu za vašeg brata, njegov sin će postati vaš asistent.				Pearson Hi-kvadrat,
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno
POZITIVNA	f (%)	59 (53,2%)	52 (46,8%)	111 (100%)
NEGATIVNA	f (%)	63 (69,2%)	28 (30,8%)	91 (100%)
Ukupno	f (%)	122 (60,4%)	80 (39,6%)	202 (100%)
				0,02

Testovi koji se nisu pokazali kao statistički značajni imali su različite rezultate među kojima nismo pronašli ponavljajući uzorak. Mogli bi reći da je sadržaj vjerojatno više nego li išta drugo određivao smještanje ispitanika odnosno usklađivanje, a kao što smo vidjeli ranije očito postoje neki oblici odnosa koji generiraju korupciju, koji su društveno prihvatljivi u odnosu na druge oblike.

Kod druge anketne inačice, gdje smo najprije ispitanicima dali vinjete, a zatim normativna pitanja koja testiraju percepciju korupcije, niti jedan Hi-kvadrat test se nije pokazao kao statistički značajan. Također, u većini smo imali slučaj da je 25% ili čak 50% ćelija imalo rezultat manji od 5, gdje smo gledali Fisherov test no niti on nije pokazao statističku značajnost za niti jedan od 18 testova. Ipak, ono što se pokazalo vrlo značajno jest to da se u svih 18 testova većina ispitanika (preko 100) smjestila u ćeliju (2,1) koja označava negativnu percepciju korupcije i pozitivan rezultat na vinjete odnosno koruptivnu akciju. Takav rezultat pokazuje kako se većina ispitanika u drugoj anketnoj inačici, a koji negativno percipiraju korupciju, nije uskladila u akciji sa svojim vrijednosnim sklopom (mjeren nakon vinjeta) vezan uz korupciju, već bi pristala na akciju u zadanom primjeru. Budući da nije bilo statističke značajnosti ovdje ne možemo zaključivati o populaciji no spominjemo to kao indikator. Smatramo kako je upravo poredak pitanja utjecao na ovakve rezultate.

Tablica 22 – Percepcija i akcija H_i^2 test – druga anketna inačica

PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Dugogodišnji ste prijatelj/ica s Markom koji je upravo postao premijer. Marko zna da vi radite tek dvije godine u odjelu za marketing najveće državne energetske kompanije u zemlji, no on ima za vas druge planove. Obećava vam da vas može postaviti na poziciju poslovnog menagera te kompanije, očekujući od vas političku potporu. Vaša osobna financijska situacija i nije tako loša, svoje troškove uspijevate zbrinuti, no mirovina vaših roditelja je previše niska i vi ih morate svaki mjesec financijski pomagati kako ne bi živjeli u siromaštvu.				Fisherov egzaktni test,	
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)	
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,73
POZITIVNA	f (%)	2 (20,0%)	8 (80,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	54 (28,0%)	139 (72,0%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	56 (27,6%)	147 (72,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Samohrani ste roditelj djeteta koje studira i radi. Usto ste nezaposleni 9 mjeseci, ali „u fušu“ popravljate automobile. Upravo vam se javio jedan od stalnih "klijenata" koji radi kao pomoćnik ministrice zdravstva i nudi vam asistentsku poziciju u Zavodu za javno zdravstvo iako nemate nikakvih kvalifikacija za taj posao. Zbog takvih okolnosti imate osjećaj da će taj klijent od vas tražiti razne usluge političke prirode.				Fisherov egzaktni test,	
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)	
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	1,00
POZITIVNA	f (%)	4 (40,0%)	6 (60,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	80 (41,5%)	113 (58,5%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	84 (41,4%)	119 (58,6%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA MITO					
Direktor/ica ste srednje velike građevinske kompanije koja već dugo stagnira i javljate se na gradski natječaj za izgradnju cijelog novog naselja. Iako to niste očekivali, gradonačelnica vas je pozvala na razgovor za voditelja projekta. U tom je razgovoru nekoliko puta suptilno naglasila kako očekuje financijsku zahvalu za taj posao. I prije ste se našli u takvim situacijama, no uvijek ste odbili takve ponude, ali ovaj posao je zaista velik i dobro bi došao vašoj kompaniji kako bi mogla narasti, uostalom svi su vaši zaposlenici vrlo sposobni i visoko obrazovani ljudi i znate da bi oni to odgovorno odradili. Kako bi ste postupili?				Fisherov egzaktni test,	
				p vrijednost (dvosmjerno testiranje)	
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	1,00
POZITIVNA	f (%)	2 (20,0%)	8(80,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	52 (26,9%)	141 (73,1%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	54 (26,6%)	149 (73,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA MITO					
Prije dvije godine ste diplomirali portugalski i engleski te radite kao turistički/ka vodič/teljica i vodite grupu umirovljenih Portugalaca u				Fisherov egzaktni test,	
				p vrijednost	

BiH. Tik pred granicom saznate da nitko od putnika nema putovnicu već samo osobne iskaznice. Da stvar bude gora, portugalske osobne iskaznicu su doživotne pa svi umirovljenici imaju slike sebe dok su imali 18 godina. Cariniku se ne da popisivati broj iskaznice svih 57 putnika stoga vam predloži da se dogovorite za rješenje koje će biti dobro njemu, dobro vama, ali ipak malo bolje njemu. Za otprilike 50€ pustit će vas bez ikakvih dodatnih pitanja i papirologije.					(dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	1,00
POZITIVNA	f (%)	3 (30,0%)	7 (70,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	67 (34,7%)	126 (65,3%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	70 (34,5%)	133 (65,5%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA NEPOTIZAM					
Radite kao laboratorijski tehničar/ka u bolnici. Vaša kćer je prije dvije godine diplomirala i postala inženjerka medicinske biokemije, ali nikako ne može naći posao iako je bila najbolja studentica u generaciji. Razmišljate o tome da ju pokušate progurati i zaposliti kod sebe u laboratoriju iako trenutno nije raspisan nikakav javni natječaj.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,69
POZITIVNA	f (%)	1 (10,0%)	9 (90,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	36 (18,7%)	157 (81,3%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	37 (18,2%)	166 (81,8%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA - AKCIJA NEPOTIZAM					
Radite kao upravitelj/ica svih nacionalnih muzeja u jednom manjem, ali turistički vrlo posjećenom gradu. Imate nećaka Ivana koji je prije godinu dana jedva završio srednju školu. Zove vas vaš brat i moli vas da Ivanu nađete bilo kakav posao u nadi da će se promijeniti i osamostaliti. Iako trenutno nema potrebe za novim osobljem, možda biste mu i mogli dati posao u nekom od muzeja unatoč manjku kvalifikacija, makar ga zaposlili kao svog asistenta.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,20
POZITIVNA	f (%)	2 (20,0%)	8 (80,0%)	10 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	81 (42,0%)	112 (58,0%)	193 (100%)	
Ukupno	f (%)	83 (40,9%)	120 (59,1%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Dugogodišnji ste prijatelj/ica s Markom koji je upravo postao premijer. Marko zna da vi radite tek dvije godine u odjelu za marketing najveće državne energetske kompanije u zemlji, no on ima za vas druge planove. Obećava vam da vas može postaviti na poziciju poslovnog menagera te kompanije, očekujući od vas političku potporu. Vaša osobna financijska situacija i nije tako loša, svoje troškove uspijevate zbrinuti, no mirovina vaših roditelja je previše niska i vi ih morate svaki mjesec financijski pomagati kako ne bi živjeli u siromaštvu.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	

POZITIVNA	f (%)	2 (50,0%)	2 (50,0%)	4 (100%)	0,31
NEGATIVNA	f (%)	54 (27,1%)	145 (72,9%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	56 (27,6%)	147 (72,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Samohrani ste roditelj djeteta koje studira i radi. Usto ste nezaposleni 9 mjeseci, ali „u fušu“ popravljate automobile. Upravo vam se javio jedan od stalnih "klijenata" koji radi kao pomoćnik ministrice zdravstva i nudi vam asistentsku poziciju u Zavodu za javno zdravstvo iako nemate nikakvih kvalifikacija za taj posao. Zbog takvih okolnosti imate osjećaj da će taj klijent od vas tražiti razne usluge političke prirode.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,64
POZITIVNA	f (%)	1 (25,0%)	3 (75,0%)	4 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	83 (41,7%)	116 (58,3%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	84 (41,1%)	119 (58,6%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA MITO					
Direktor/ica ste srednje velike građevinske kompanije koja već dugo stagnira i javljate se na gradski natječaj za izgradnju cijelog novog naselja. Iako to niste očekivali, gradonačelnica vas je pozvala na razgovor za voditelja projekta. U tom je razgovoru nekoliko puta suptilno naglasila kako očekuje financijsku zahvalu za taj posao. I prije ste se našli u takvim situacijama, no uvijek ste odbili takve ponude, ali ovaj posao je zaista velik i dobro bi došao vašoj kompaniji kako bi mogla narasti, uostalom svi su vaši zaposlenici vrlo sposobni i visoko obrazovani ljudi i znate da bi oni to odgovorno odradili. Kako bi ste postupili?					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,29
POZITIVNA	f (%)	2 (50,0%)	2 (50,0%)	4 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	52 (26,1%)	147 (73,9%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	54 (26,6%)	149 (73,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA MITO					
Prije dvije godine ste diplomirali portugalski i engleski te radite kao turistički/ka vodič/teljica i vodite grupu umirovljenih Portugalaca u BiH. Tik pred granicom saznate da nitko od putnika nema putovnicu već samo osobne iskaznice. Da stvar bude gora, portugalske osobne iskaznicu su doživotne pa svi umirovljenici imaju slike sebe dok su imali 18 godina. Cariniku se ne da popisivati broj iskaznice svih 57 putnika stoga vam predloži da se dogovorite za rješenje koje će biti dobro njemu, dobro vama, ali ipak malo bolje njemu. Za otprilike 50€ pustit će vas bez ikakvih dodatnih pitanja i papirologije.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	1,00
POZITIVNA	f (%)	1 (25,0%)	3 (75,0%)	4 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	69 (34,7%)	130 (65,3%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	70 (34,5%)	133 (65,5%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA NEPOTIZAM					

Radite kao laboratorijski tehničar/ka u bolnici. Vaša kćer je prije dvije godine diplomirala i postala inženjerka medicinske biokemije, ali nikako ne može naći posao iako je bila najbolja studentica u generaciji. Razmišljate o tome da ju pokušate progurati i zaposliti kod sebe u laboratoriju iako trenutno nije raspisan nikakav javni natječaj.					Fisherov egzaktni test,
					p vrijednost
					(dvosmjerno testiranje)
					0,56
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	
POZITIVNA	f (%)	1 (25,0%)	3 (75,0%)	4 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	36 (18,1%)	163 (81,9%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	37 (18,2%)	166 (81,8%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA IZNUDA - AKCIJA NEPOTIZAM					
Radite kao upravitelj/ica svih nacionalnih muzeja u jednom manjem, ali turistički vrlo posjećenom gradu. Imate nećaka Ivana koji je prije godinu dana jedva završio srednju školu. Zove vas vaš brat i moli vas da Ivanu nađete bilo kakav posao u nadi da će se promijeniti i osamostaliti. Iako trenutno nema potrebe za novim osobljem, možda biste mu i mogli dati posao u nekom od muzeja unatoč manjku kvalifikacija, makar ga zaposlili kao svog asistenta.					Fisherov egzaktni test,
					p vrijednost
					(dvosmjerno testiranje)
					1,00
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	
POZITIVNA	f (%)	2 (50,0%)	2 (50,0%)	4 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	81 (40,7%)	118 (59,3%)	199 (100%)	
Ukupno	f (%)	83 (40,9%)	120 (59,1%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Dugogodišnji ste prijatelj/ica s Markom koji je upravo postao premijer. Marko zna da vi radite tek dvije godine u odjelu za marketing najveće državne energetske kompanije u zemlji, no on ima za vas druge planove. Obećava vam da vas može postaviti na poziciju poslovnog managera te kompanije, očekujući od vas političku potporu. Vaša osobna financijska situacija i nije tako loša, svoje troškove uspijevate zbrinuti, no mirovina vaših roditelja je previše niska i vi ih morate svaki mjesec financijski pomagati kako ne bi živjeli u siromaštvu.					Fisherov egzaktni test,
					p vrijednost
					(dvosmjerno testiranje)
					0,60
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	
POZITIVNA	f (%)	4 (20,0%)	16 (80,0%)	20 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	52 (28,4%)	131 (71,6%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	56 (27,6%)	147 (72,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA KLIJENTELIZAM					
Samohrani ste roditelj djeteta koje studira i radi. Usto ste nezaposleni 9 mjeseci, ali „u fušu“ popravljate automobile. Upravo vam se javio jedan od stalnih "klijenata" koji radi kao pomoćnik ministrice zdravstva i nudi vam asistentsku poziciju u Zavodu za javno zdravstvo iako nemate nikakvih kvalifikacija za taj posao. Zbog takvih okolnosti imate osjećaj da će taj klijent od vas tražiti razne usluge političke prirode.					Pearson Hi-kvadrat,
					p vrijednost
					(dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	

POZITIVNA	f (%)	6 (30,0%)	14 (70,0%)	20 (100%)	0,28
NEGATIVNA	f (%)	78 (42,6%)	105 (57,4%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	84 (41,4%)	119 (58,6%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA MITO					
Direktor/ica ste srednje velike građevinske kompanije koja već dugo stagnira i javljate se na gradski natječaj za izgradnju cijelog novog naselja. Iako to niste očekivali, gradonačelnica vas je pozvala na razgovor za voditelja projekta. U tom je razgovoru nekoliko puta suptilno naglasila kako očekuje financijsku zahvalu za taj posao. I prije ste se našli u takvim situacijama, no uvijek ste odbili takve ponude, ali ovaj posao je zaista velik i dobro bi došao vašoj kompaniji kako bi mogla narasti, uostalom svi su vaši zaposlenici vrlo sposobni i visoko obrazovani ljudi i znate da bi oni to odgovorno odradili. Kako bi ste postupili?					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,29
POZITIVNA	f (%)	3 (15,0%)	17 (85,0%)	20 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	51 (27,9%)	132 (72,1%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	54 (26,6%)	149 (73,4%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA MITO					
Prije dvije godine ste diplomirali portugalski i engleski te radite kao turistički/ka vodič/teljica i vodite grupu umirovljenih Portugalaca u BiH. Tik pred granicom saznate da nitko od putnika nema putovnicu već samo osobne iskaznice. Da stvar bude gora, portugalske osobne iskaznicu su doživotne pa svi umirovljenici imaju slike sebe dok su imali 18 godina. Cariniku se ne da popisivati broj iskaznice svih 57 putnika stoga vam predloži da se dogovorite za rješenje koje će biti dobro njemu, dobro vama, ali ipak malo bolje njemu. Za otprilike 50€ pustit će vas bez ikakvih dodatnih pitanja i papirologije.					Pearson Hi-kvadrat, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,59
POZITIVNA	f (%)	8 (40,0%)	12 (60,0%)	20 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	62 (33,9%)	121 (66,1%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	70 (34,5%)	133 (65,5%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA NEPOTIZAM					
Radite kao laboratorijski tehničar/ka u bolnici. Vaša kćer je prije dvije godine diplomirala i postala inženjerka medicinske biokemije, ali nikako ne može naći posao iako je bila najbolja studentica u generaciji. Razmišljate o tome da ju pokušate progurati i zaposliti kod sebe u laboratoriju iako trenutno nije raspisan nikakav javni natječaj.					Fisherov egzaktni test, p vrijednost (dvosmjerno testiranje)
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,77
POZITIVNA	f (%)	4 (20,0%)	16 (80,0%)	20 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	33 (18,0%)	150 (82,0%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	37 (18,2%)	166 (81,8%)	203 (100%)	
PERCEPCIJA SUKOB INTERESA - AKCIJA NEPOTIZAM					
					Pearson Hi-kvadrat,

Radite kao upravitelj/ica svih nacionalnih muzeja u jednom manjem, ali turistički vrlo posjećenom gradu. Imate nećaka Ivana koji je prije godinu dana jedva završio srednju školu. Zove vas vaš brat i moli vas da Ivanu nađete bilo kakav posao u nadi da će se promijeniti i osamostaliti. Iako trenutno nema potrebe za novim osobljem, možda biste mu i mogli dati posao u nekom od muzeja unatoč manjku kvalifikacija, makar ga zaposlili kao svog asistenta.				p vrijednost	
				(dvosmjerno testiranje)	
PERCEPCIJA		NE AKCIJI	DA AKCIJI	Ukupno	0,57
POZITIVNA	f (%)	7 (35,0%)	13 (65,0%)	20 (100%)	
NEGATIVNA	f (%)	76 (41,5%)	107 (58,5%)	183 (100%)	
Ukupno	f (%)	83 (40,9%)	120 (59,1%)	203 (100%)	

8.4. Testiranje metodološke hipoteze

Prepostavili smo kako će u prvoj anketnoj inačici ispitanici i ispitanice više uskladiti svoje percepcije s koruptivnim radnjama općenito dok će u drugoj anketnoj inačici to usklađivanje izostati, jer će kod većina ispitanika i ispitanica percepcija korupcije općenito biti obrnuto proporcionalna s akcijom mjerenom vinjetama. Kao razlog za takvu pretpostavku nalazimo u poretku pitanja.

U prvoj anketnoj inačici ispitanici i ispitanice susreću se s riječju korupcija i s opcijom negativnog ocjenjivanja odnosa koji generiraju korupciju. Nakon te grupe pitanja kojima smo prvo mjerili percepciju na 3 oblika odnosa koji generiraju korupciju (klijentelizam, mito i nepotizam) ispitanicima i ispitanicama smo dali 6 vinjeta koje opisuju akcije s koja generiraju korupciju, a koja su dio istog koncepta. U vinjetama se nigdje eksplicitno ne navodi riječ „korupcija“ kao niti nikakav negativan pridjev vezan u nju.

U drugoj anketnoj inačici obrnuli smo poredak pitanja. Ispitali smo najprije akciju koristeći ukupno 6 vinjeta na prva tri oblika (klijentelizam, mito i nepotizam) iz prve anketne inačice, dok smo percepciju potom ispitali na druga tri oblika odnosa (trgovina utjecaja, iznuda i sukob interesa) iz prve anketne inačice. Uzimajući u obzir da riječ korupcija dolazi uz negativnu konotaciju ona kondicionira mišljenje ispitanika i ispitanica tijekom odgovaranja na vinjete. Postojanje negativne konotacije odnosno percepcije na svih šest oblika odnosa koji generiraju korupciju pokazali smo u obje anketne inačice, jer je većina ispitanika negativno percipirala zadane oblike odnosa koji generiraju korupciju u sva četiri negativna opisa (nelegalan, društveno nepoželjan, neopravdan i koruptivan odnos).

Zbog razlikovanja anketnih upitnika koje nam je olakšalo testiranje teorijske hipoteze, ali otežalo testiranje metodološke, testirali smo i analizirali metodološku hipotezu samo na deskriptivnoj razini gdje nas je zanimala jedna specifična razlika:

- 1) Postoji li razlika među ljudima koji imaju negativnu percepciju, a da pristaju na akciju koja generira korupciju između prve i druge anketne inačice

Razlog zašto smo uzeli samo akcije jest taj što su upravo ta pitanja (vinjete) bila ona pitanja koja su varirala u obje ankete, odnosno akcije u drugoj anketnoj inačici nisu bile „kontaminirane“ s riječi - korupcija.

Vinjete smo podijelili na vinjete s društvenim posljedicama i na vinjete s osobnim posljedicama s obzirom na implikaciju posljedica izraženih u sadržaju samih vinjeta. Varijable mjerene vinjetama smo potom rekodirali u nove varijable sa skalom „0“ i „1“. Nula je označavala potpuni izostanak akcije, dok je jedan označavao pristanak na akciju. Iz tih rekodiranih varijabli uzeli smo u obzir samo nule odnosno izostanak akcije kako bi dobili pokazatelj postotka neprihvatljivosti akcije na osobnoj i na društvenoj razini za obje anketne inačice. Varijabla pokazatelja dakle ima skalu od 0% - potpuno prihvatljivo do 100% potpuno neprihvatljivo.

Tablica 23 – Pokazatelj prihvatljivosti prva i druga anketna inačica

	PRVA ANKETNA INAČICA	
	Osobne posljedice	Društvene posljedice
Postotak neprihvatljivosti	62,87%	32,51%
	DRUGA ANKETNA INAČICA	
	Osobne posljedice	Društvene posljedice
Postotak neprihvatljivosti	24,10%	38,90%

Ako gledamo osobne posljedice možemo vidjeti veliku razliku u postotku neprihvatljivosti između prve i druge anketne inačice, dok kod društvenih posljedica ne postoji tako velika razlika u postotku neprihvatljivosti. Ipak blago su više neprihvatljive akcije koje imaju društvene posljedice u drugoj nego li u prvoj anketnoj inačici gledajući samo odgovore onih ispitanika i ispitanica koji su odgovarali sa „Ne“ na sve vinjete. Također u prvoj anketnoj inačici ispitanicima i ispitanicama su mnogo više bile neprihvatljive akcije koje su implicirale osobne posljedice nego one koje su implicirale društvene posljedice, dok su u drugoj upravo obrnuto, mnogo više neprihvatljive akcije koje su implicirale društvene posljedice nego li one koje su implicirale osobne, iako ne s tako velikom razlikom u postotku kao u prvoj inačici. Mogli bi reći kako je ukupno

postotak neprihvatljivosti akcija koje generiraju korupciju veći u prvoj anketnoj inačici, nego u drugoj što smo i pretpostavili metodološkom hipotezom.

Navest ćemo još kao primjer, usporedbu rezultata negativne percepcije s onim vinjetama kod kojih je Hi-kvadrat test pokazao statističku značajnost u prvoj anketnoj inačici s rezultatima negativne percepcije s vinjetama iz druge anketne inačice iako ti Hi-kvadrat testovi iz druge inačice nisu pokazali statističku značajnost, stoga ovaj prikaz služi kao indikator:

Tablica 24 – Negativna percepcija prva i druga anketna inačica

		PRVA ANKETNA INAČICA			DRUGA ANKETNA INAČICA		
		NE AKCIJI	DA AKCIJI		NE AKCIJI	DA AKCIJI	
NEGATIVNA PERCEPCIJA	f (%)	114 (65,5%)	60 (34,5%)	PERCEPCIJA KLIJENTELIZAM AKCIJA SUKOB INTERESA 1	78 (42,6%)	105 (57,4%)	PERCEPCIJA SUKOB INTERESA AKCIJA KLIJENTELIZAM 1
	f (%)	102 (58,6%)	72 (41,4%)	PERCEPCIJA KLIJENTELIZAM AKCIJA IZNUDA 1	83 (41,7%)	116 (58,3%)	PERCEPCIJA IZNUDA AKCIJA KLIJENTELIZAM 1
	f (%)	114 (65,5%)	60 (34,5%)	PERCEPCIJA KLIJENTELIZAM AKCIJA TRGOVINA UTJECAJA 2	54 (28,0%)	139 (72,0%)	PERCEPCIJA TRGOVINA UTJECAJA AKCIJA KLIJENTELIZAM 2
	f (%)	63 (69,2%)	28 (30,8%)	PERCEPCIJA MITO AKCIJA SUKOB INTERESA 1	62 (33,9%)	121 (66,1%)	PERCEPCIJA SUKOB INTERESA AKCIJA MITO 1
	f (%)	63 (69,2%)	28 (30,8%)	PERCEPCIJA MITO AKCIJA IZNUDA 1	69 (34,7%)	130 (65,3%)	PERCEPCIJA IZNUDA AKCIJA MITO 1
	f (%)	63 (69,2%)	28 (30,8%)	PERCEPCIJA MITO AKCIJA SUKOB INTERESA 2	51 (27,9%)	132 (72,1%)	PERCEPCIJA MITO AKCIJA SUKOB INTERESA 2

Vidimo kako kod prve anketne inačice među ispitanicima i ispitanicama koji negativno percipiraju korupciju prevladava ne pristajanje na akciju, dok u drugoj anketnoj inačici među ispitanicima i ispitanicama koji negativno percipiraju korupciju prevladava pristajanje na akciju koja je zadana u vinjeti. Napominjemo kako je ova analiza samo deskriptivna budući da ankete koje uspoređujemo nisu bile identične no obje anketne inačice ispituju sadržaj istog koncepta pa time i korupciju općenito, stoga smatramo kako

smijemo raditi ovakve deskriptivne usporedbe. Ipak budući testovi nisu statistički značajni ne možemo donositi nikakve zaključke o populaciji no možemo uputiti kako je očito da poredak pitanja ipak utječe na ispitanike čime bi mogli reći kako smo potvrdili drugu hipotezu odnosno metodološku hipotezu kojom smo pretpostavili kako ne spominjanje riječi korupcija u pitanjima i odgovorima prije samih vinjeta, utječe na odgovore na te vinjete odnosno da poredak pitanja ima utjecaja na rezultate na vinjetama.

9. RASPRAVA

Korupcija je jedan vrlo zanimljiv i nadasve zapetljan društveni fenomen. O korupciji se jako puno piše, ona se proučava iz raznih aspekata i s različitih perspektiva, pokušava ju se proučiti s različitim pristupima no bolje razumijevanje tog fenomena još uvijek nije dovoljno nadograđeno u znanosti niti su demokratska društva razvila dobre alate odnosno metode za shvaćanje korupcije, kao niti za rješavanje tog problema. Može se reći kako je korupcija rak svakog demokratskog društva. Postoje razni pokazatelji, *benchmarkeri*, pa čak i institucije koje se bave istraživanjem isključivo korupcije poput *Transparency International* sve dok se i takve institucije, poput one podružnice u Hrvatskoj, ne zatvore upravo zbog korupcije unutar same organizacije. Može se reći da na društvenu prožetost korupcijom, utječe povijesna situacija, društveni i kulturni kapital, političko te ekonomsko stanje, no na taj smo način samo specificirali kako na doseg i razvoj korupcije utječe samo društvo u kojem se korupcija razvija i događa i time smo zapravo rekli ništa korisno. Ipak, korupcija ima neka svoja pravila i indikatore koji pomažu njezino shvaćanje i proučavanje. Putman (2003) je uputio na jedan od glavnih indikatora za mjerenje korupcije jest društveni kapital kod kojeg je jedna od glavnih čestica društveno povjerenje koje se najlakše testira povjerenjem u strance.

Znajući kako je poveznica između društvenog kapitala i korupcije već dokazana i provjerena, htjeli smo ići dalje s Bourdieuovim konceptom i razmotriti utjecaj kulturnog kapitala na prihvatljivost korupcije, potaknuti Putmanovim istraživanjem Italije, gdje on pokazuje kako različit povijesni i kulturni razvoj sjevera i juga se osjeća u mentalitetu društva te između ostalog utječe na raširenost, prihvatljivost pa čak i očekivanost korupcije. Ipak u našem istraživanju nismo ustanovili statistički značajnu povezanost među količinom (bilo višom ili manjom) kulturnog kapitala i prihvatljivost korupcije. Bourdieu posebno stavlja fokus na kulturni kapital, ističući da u razvijenim društvima ova vrsta kapitala sve više postaje novom bazom socijalne stratifikacije (Bourdieu, 1997.). U

tom procesu ključna uloga pripada obrazovnom sustavu kao najvažnijoj instituciji koja kontrolira dodjelu statusa i privilegija u suvremenim društvima (Bourdieu prema Puzić, 1977.). Kako je korupcija česta među tzv. „bijelim ovratnicima“ smatrali smo kako bi mogli naći pozitivnu korelaciju među stupnjem kulturnog kapitala i sklonosti korupciji. Budući da ciljana populacija pripada isključivo visokoobrazovnom sustavu smatramo neobičajnim nisku razinu kulturnog kapitala zabilježenu instrumentom kojeg smo koristili kako bi izmjerili količinu konzumiranja produkata i visoke i popularne kulture. Većina ispitanika imala je vrlo nizak rezultat na skali kulturnog kapitala koji bi išao k objašnjenju kako konzumiraju oblike kulture koje nismo imali navedene u instrumentu ili je općenito slaba konzumacija kulturnih sadržaja. Ako uzmemo kao pretpostavku kako obrazovanje pridonosi stvaranju kulturnog kapitala, bilo bi za očekivati da će naši ispitanici i ispitanice posjedovati mnogo veću razinu kulturnog kapitala nego što smo je mi zabilježili. Nadalje, kod faktorske analize, bilo je za očekivati kako će se čestice drugačije stratificirati oko faktora kulturnog kapitala. Drugim riječima da će biti vidljiva dva faktora: visoka i popularna kultura no niti to se nije desilo u našim rezultatima već smo dobili samo jedan faktor visoke kulture gdje je većina imala rezultate bliže objašnjenju kako ne konzumiraju produkte visoke kulture. Homogenost uzorka (studentska populacija) također može biti još jedan od razloga zbog kojeg su rezultati na skali kulturnog kapitala niži od očekivanih te što se nije ustanovila povezanost između kulturnog kapitala i prihvatljivosti korupcije.

Nalaz koji, iako nismo naveli hipotezom, ali ga nismo niti očekivali jest da će postojati percepcija korupcije kao ona koja ugrožava nacionalnu sigurnost. Percepcija da korupcija ugrožava nacionalnu sigurno je postojala u obje ankete iako su nalazi na vinjete bili upravo suprotni jedni u odnosu na druge. Kao što smo već naveli, u prvoj anketnoj inačici većina ne bi stupila u akcije koje stvaraju korupciju, dok u drugoj većina bi stupila u akcije koje stvaraju korupciju. Također u obje anketne inačice našli smo negativnu percepciju svih šest oblika korupcije koje smo testirali. Unatoč postojanju negativne percepcije korupcije te čak i kao faktora koji ugrožava nacionalnu sigurnost ipak je u drugoj anketnoj inačici prevladavala spremnost na akcije koje bi generirale korupciju. Smatramo kako je razlog tome više kolokvijalizam i naviknutost na negativno ocjenjivanje korupcije generalno kao oblika ponašanja koji je neprihvatljiv i nepoželjan više nego stvarno razumijevanje kako bi korupcija mogla ugrožavati nacionalnu sigurnost, kroz njezine razne oblike koji bi mogli imati društvene ili osobne posljedice,

jer niti među tim razlikovanjem nismo našli uzorak ponavljanja gdje bi mogli zaključiti kako bi ljudi strože gledali na društvene nego li na osobne posljedice ili obrnuto. Ono što je imalo utjecaja jest oblik kojeg smo ispitivali gdje se kao najprihvatljiviji oblik pokazao mito, a najmanje prihvatljiv oblik bila je iznuda.

Rezultati su teorijsku hipotezu stavili u interpretacijsku Schrödingerovu kutiju u kojoj je naša hipoteza mačka. Smatramo kako hipotezu ne možemo niti u potpunosti prihvatiti niti ju možemo u potpunosti odbaciti. S jedne strane kod većine ispitanika i ispitanica, u ovom radu, nismo uspjeli potvrditi teoriju vrijednosti socijalne psihologije koja kaže kako stabilnost nije najbitnija karakteristika kod proučavanja vrijednosnih sklopova već je vrlo bitno uzeti u obzir kontekst situacije u kojoj je testiran vrijednosni sklop. S druge strane kod jednog dijela ispitanika smo uspjeli potvrditi teoriju vrijednosti socijalne psihologije. Kod testova koji su bili statistički značajni, a bilo ih je samo šest od ukupno osamnaest u prvoj anketnoj inačici, većina ispitanika i ispitanica je uskladila svoju percepciju jednog od dijelova koncepta korupcije s drugim dijelovima istog koncepta korupcije ispitan kroz akciju u vinjetama. Dakle kod većine ispitanika i ispitanica negativna percepcija jednih oblika odnosa koji stvaraju korupciju slijedila je negativnu reakciju na akciju koja implicira druge oblike odnosa koji stvaraju korupciju. Isto je vrijedilo za one koji su imali pozitivnu percepciju korupcije da su reagirali pozitivno odnosno potvrdno na akcije koje impliciraju korupciju. Ipak kod otprilike trećine naše ispitivane populacije našli smo obrazac gdje je došlo do neusklađivanja percepcije vrijednosti i reakcije koja je testirala vrijednosni sklop. Smatramo kako je na takav ukupni rezultat poredak pitanja mogao imati utjecaja budući da su vidljive značajne razlike među time kako je na pitanja odgovorila većina ispitanika i ispitanica. Time dolazimo do druge - metodološke hipoteze.

Kod svih osjetljivih tema, poredak pitanja može uvjetovati odgovore ispitanika i ispitanica. Kao što se može vidjeti u tablici 24, u prvoj anketnoj inačici većina odgovora se nalazi u negativnoj reakciji na akcije u vinjetama – dakle ispitanici i ispitanice iz prve anketne inačice većinom se ne bi upustili u akciju kojom bi se doveli u koruptivan odnos, dok se u drugoj anketnoj inačici većina nalazi u pozitivnoj reakciji na akcije u vinjetama – dakle ispitanici i ispitanice iz druge anketne inačice bi se većinom upustili u akciju kojom bi se doveli u koruptivan odnos. Napominjemo kako rezultati Hi-kvadrat testova u drugoj anketnoj inačici nisu bili statistički značajni, ipak smatramo da je bitno spomenuti ovaj nalaz kao indikator za buduće istraživače tema vezanih uz korupciju kako

bi bilo vrlo bitno da se ona nigdje izričito ne spominje kao i da se izbjegne bilo kakvo navođenje negativnih konotacija, pretpostavki ili opisa korupcije, jer se time navode i uvjetuju odgovori kod ispitanika i ispitanica. Na ovom odnosu usporedbe kako se smjestila većina ispitanika i ispitanica zaključujemo kako možemo tvrditi da smo dokazali metodološku hipotezu da je upravo poredak pitanja imao utjecaja na odgovore.

10. ZAKLJUČAK

Kako bi sumirali sve rečeno morat ćemo se pozvati na Ingleharta. Rezultati ovog istraživanja pokazuju mnogo oprečnih rezultata u odnosu na teorijska očekivanja: prema Bourdieuu postoji pozitivna korelacija među visinom stupnja obrazovanja i količine kulturnog kapitala kojeg posjeduje pojedinac, a prema našim podacima, iako su ispitanici pripadnici visokoškolskog obrazovnog sustava imaju vrlo nizak stupanj kulturnog kapitala prema parametrima našeg instrumenta. Zatim, izmjerili smo negativnu percepciju kod svih šest oblika odnosa koji generiraju korupciju, pa čak i percepciju kako korupcija može utjecati stvaranje nacionalne sigurnosti (doduše tu nismo davali nikakav detaljniji kontekst niti primjer) u obje ankete, no prema jednoj ispitanici nisu spremni na akcije dok su u drugoj anketi bili potpuno spremni na akcije. Takvi oprečni rezultati nagnali bi k zaključku kako jedan set ispitanika možda bolje razumije korupciju od drugog seta ili su jednostavno poretkom pitanja bili kondicionirani k negativnoj reakciji na akcije. S druge strane, ispitanici u drugoj anketnoj inačici, uspoređujući percepciju utjecaja korupcije na nacionalnu sigurnost i spremnost na akciju ili ne shvaćaju u potpunosti korupciju ili ne shvaćaju u potpunosti nacionalnu sigurnost. Dakako, niti jedan od ovih zaključaka nije objasnio niti sve niti dio priče. Valjalo bi se podsjetiti na Inglehartovo razumijevanje vrijednosti.

Najbolje objašnjenje svih oprečnih rezultata može se opisati kao sljedeće: čak i kada ljudi nešto negativno vrednuju, ako se s tim zaista ne susreću u svakodnevici teško da će moći u potpunosti razumjeti ono što se testira. Za primjer možemo uzeti nelogičan slijed spremnosti na akcije kojima bi se generirala korupcija i percepcija korupcije kao ona koja ugrožava nacionalnu sigurnost. Jesu li naši ispitanici i ispitanice sasvim neustrašivi ili sasvim ravnodušni? To dakako ne bi ništa objasnilo. Smatramo kako se radi o činjenici da se studenti i studentice velikom većinom nisu susreli s događajima ili situacijama koji uopće mogu ugrožavati nacionalnu sigurnost (što zaključujemo o prosjeku godina ispitanika koji je iznosio 22 godine). Još je manja vjerojatnost kako su

svjesni na koji bi način baš korupcija mogla ugrožavati nacionalnu sigurnost. Čak i kad neki fenomen razumijemo definicijski ono je različito od iskustvenog razumijevanja, a pogotovo razumijevanja fenomena s kojima se osobno svakodnevno susrećemo. Situacije koje smo dali u vinjetama kao primjer vjerojatno su našim ispitanicima i ispitanicama bile bliže te su zapravo, te situacije, mogle biti shvaćene kao pomaganje onima u potrebi, što je vjerojatno bliže svakodnevici, nego borba protiv korupcije ili ugrožavanje nacionalne sigurnosti.

11. PRILOZI

11.1. Prva anketna inačica

Pred vama je nekoliko tvrdnji za koje trebate procijeniti koliko se svaka od njih odnosi na vas.

Odgovore dajete na skali od 1 do 4 (1-NITI JEDNOM, 2 OTPRILIKE 1 ILI 2 PUTA, 3-OTPRILIKE 3 ILI 4 PUTA, 4- VIŠE OD 4 PUTA).

		NITI JEDNOM	OTPRILIKE 1 ILI 2 PUTA	OTPRILIKE 3 ILI 4 PUTA	VIŠE OD 4 PUTA
1.	U zadnjih godinu dana, koliko ste često posjećivali ili pohađali niže navedene aktivnosti, a da nisu fakultetska obaveza:				
1.	V1 Sudjelovali u radu kulturno–umjetničkog društva i/ili grupe.	1	2	3	4
2.	V2 Pohađali obrazovne tečajeve, programe ili predavanja	1	2	3	4
3.	V3 Posjetili muzeje ili umjetničke galerije	1	2	3	4
4.	V4 Posjetili operu ili balet	1	2	3	4
5.	V5 Gledali kazališne predstave	1	2	3	4
6.	V6 Bili na koncertu klasične glazbe	1	2	3	4
7.	V7 Gledali filmove koji se smatraju kulturnim klasicima	1	2	3	4

		NIKAD ILI GOTOVO NIKAD	NEKOLIKO PUTA GODIŠNJE	OTPRILIKE JEDANPUT MJESEČNO	NEKOLIKO PUTA MJESEČNO	NEKOLIKO PUTA TJEDNO ILI SVAKI DAN
2.	U zadnjih godinu dana, koliko ste često čitali niže navedene vrste tekstova, a da nisu fakultetska obaveza:					
1.	V8 Članke o politici ili kulturi u dnevnim ili tjednim novinama (uključujući i web)	1	2	3	4	5
2.	V9 Popularno-znanstvene časopise ili časopise kulturne tematike (npr. Geo, National Geographic, Zarez, Vijenac, Priroda)	1	2	3	4	5

3.	V10 Publicistiku (npr. putopise, biografije poznatih osoba, knjige povijesne tematike)	1	2	3	4	5
4.	V11 Prozu i poeziju (romane, pripovijetke, priče, i sl.)	1	2	3	4	5

3. Molim da na sljedeća pitanja odgovarate iskreno.

S.1	Osmjehnete li se ljudima svaki put kada se susretnete s njima?	DA	NE
S.2	Držite li se uvijek svojih uvjerenja i u praksi?	DA	NE
S.3	Ako obećate nekome nešto, držite li se tog obećanja bez obzira na to što vas održanje tog obećanja može dovesti u neugodnu situaciju?	DA	NE
S.4	Biste li ikada lagali ljudima?	DA	NE
S.5	Biste li se ikada smijali prostim/bezobraznim šalama?	DA	NE

Slijedi 6 pitanja odnosno 3 para pitanja (prva dva se odnose na mito, druga dva na nepotizam i treća dva na klijentelizam). Zadatak je sljedeći: na prvo pitanje za svaki od 4 ponuđena para odgovora odaberite jedan odgovor iz svakog para, dok na drugo (identično pitanje s identičnim odgovorima) odaberite samo jedan od osam ponuđenih odgovora za kojeg smatrate da najbolje opisuje mito, nepotizam, odnosno klijentelizam. Molimo da na sva pitanja odgovarate iskreno!

4.0 Mito podrazumijeva transakciju između najmanje dvije strane u kojoj je jedna davatelj, a druga primatelj mita. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali davanje ili primanje mita?

(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)

M.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
M.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
M.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
M.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos

4.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, **NAJBOLJE** opisuje mito?

(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)

M.11	1) Društveno poželjan odnos
M.12	2) Legalan odnos
M.13	3) Opravdan odnos
M.14	4) Koruptivan odnos
M.15	5) Društveno nepoželjan odnos

M.16	6) Nelegalan odnos	
M.17	7) Neopravdan odnos	
M.18	8) Nekoruptivan odnos	
<p>5.0 Nepotizam označava zapošljavanje ili davanje prednosti pri zapošljavanju članovima obitelji, poznanicima ili članovima neke ekskluzivne neformalne grupe. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali nepotizam?</p> <p><i>(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)</i></p>		
N.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
N.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
N.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
N.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos
<p>5.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje nepotizam?</p> <p><i>(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)</i></p>		
N.11	1) Društveno poželjan odnos	
N.12	2) Legalan odnos	
N.13	3) Opravdan odnos	
N.14	4) Koruptivan odnos	
N.15	5) Društveno nepoželjan odnos	
N.16	6) Nelegalan odnos	
N.17	7) Neopravdan odnos	
N.18	8) Nekoruptivan odnos	
<p>6.0 Kljentelizam označava situaciju u kojoj je osoba prisiljena zbog nepovoljnog položaja u društvu da pribjegne podršci patrona (zaštitnika) u zamjenu za različite pogodnosti. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali kljentelizam?</p> <p><i>(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)</i></p>		
K.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
K.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
K.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
K.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos
<p>6.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje kljentelizam?</p> <p><i>(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)</i></p>		

K.11	1) Društveno poželjan odnos
K.12	2) Legalan odnos
K.13	3) Opravdan odnos
K.14	4) Koruptivan odnos
K.15	5) Društveno nepoželjan odnos
K.16	6) Nelegalan odnos
K.17	7) Neopravdan odnos
K.18	8) Nekoruptivan odnos

U sljedećoj grupi pitanja navedene su kratke priče. Molim vas da se zamislite kao aktera u svakoj od priča te da iskreno odgovorite na postavljene tvrdnje sukladno tome kako pretpostavljate da bi ste vi postupili u tim situacijama.

7.0	Profesor/ica ste na pravnom fakultetu i predajete na petoj godini. Protiv vašeg brata vodi se sudski slučaj i znate da postoji šansa da bude optužen. Sudac na njegovom slučaju je otac vašeg studenta. Kako bi ste pomogli bratu razmišljate da predložite sudcu sljedeće; ukoliko donese oslobađajuću presudu za vašeg brata, njegov sin će postati vaš asistent.		
T.V 1	1) Napravio/la bih to samo da pomognem bratu	D A	N E
T.V 2	2) Napravio/la bih to jer su svima to odgovara	D A	N E
T.V 3	3) Napravio/la bih to jer volim osjećaj kad mogu utjecati na nekoga	D A	N E
7.1	Izvrstan ste student/ica. Upisujete 4. godinu fakulteta i studirate izvan mjesta stanovanja. Prve tri godine ste se redovno javljali na natječaj za dobivanje smještaja u studentskom domu i uvijek ste živjeli u najgorim mogućim sobama. Znaete da je prijatelj vašeg oca upravitelj studentskih domova i čuli ste da je već nekim studentima/cama na temelju poznanstava sređivao smještaj. Razmišljate o tome da ga upitate bi li vam omogućio smještaj u najnovijim domovima koji imaju veću sobu i privatnu kupaonicu.		
T.V 4	1) Napravio/la bih to samo ako bi se moj otac s tim složio	D A	N E
T.V 5	2) Napravio/la bih to jer želim poboljšati kvalitetu svog života	D A	N E
T.V 6	3) Napravio/la bih to jer ne vidim ništa loše u tome	D A	N E

8.0	U braku ste s osobom koja je političar/ka i trenutno se nalazi u oporbi. Iako je život ponekad zbog toga nezgodan, živite u prekrasnom gradu na moru, a vašem restoranu nikada nije išlo bolje. No, u zadnje vrijeme inspektor rada vas stalno obilazi. Dolazi već dva tjedna i to svaki dan u srcu sezone, ometa rad, ispituje zaposlenike, recitira pravilnike. Primijetili ste da to čini samo u vašem restoranu. Na rubu ste živaca i razmišljate o tome da uzmete stvar u svoje ruke s malom dozom zastrašivanja dotičnog inspektora, ako je potrebno i fizički se obračunati.		
I.V 1	1) Napravio/la bih to jer mislim da to čini samo zato što je moj/a suprug/a u političkoj oporbi	D A	N E
I.V 2	2) Napravio/la bih to jer ugrožava moje poslovanje	D A	N E
I.V3	3) Napravio/la bih to jer maltretira moje zaposlenike i goste	D A	N E
8.1	Otac ste dvoje djece i dugo ste bili nezaposleni. Zaposlili ste se u zaštitarskoj kompaniji za plaću od 4000,00 kn i dodijeljen vam je trgovački centar kao radno mjesto. Već prvi tjedan poslodavac vas šalje na dodatni posao, kojeg će vam platiti 2000,00 kn. Međutim taj posao baš nije ugodan; zadatak je prisiliti vlasnika jednog novo otvorenog lokala da unajmi zaštitarske usluge vašeg poslodavca. Ako taj vlasnik to odbije imate uputu da mu uništite lokal.		
I.V 4	1) Prihvatio/la bih posao jer mi trebaju novci za djecu	D A	N E
I.V 5	2) Prihvatio/la bih posao samo uz prijetnju otkazom	D A	N E
I.V 6	3) Prihvatio/la bih to samo ako bih znao/la da je vlasnik tog lokala nepošten čovjek	D A	N E
9.0	Dio ste uredništva studentskog časopisa već 3 godine i vaš je prijatelj prijavio rad za objavu u tom časopisu. Biste li se sudjelovali u odlučivanju o prihvaćanju njegova rada za objavu?		
SI.V 1	1) Sudjelovao bih jer se bojim da bi ostali strože ocjenjivali taj rad znajući da je riječ o radu mog prijatelja.	D A	N E
SI.V 2	2) Sudjelovao/la bih u odlučivanju jer mogu objektivno procijeniti	D A	N E
SI.V 3	3) Sudjelovao/la bih u odlučivanju jer znam kako autor razmišlja i mogu bolje procijeniti njegov rad nego ostali članovi uredništva koji ga ne poznaju	D A	N E
9.1	Vi ste stečajna upraviteljica već 15 godina i upravo su vas stavili na vaš najveći slučaj. Riječ je o nacionalnoj brodograditeljskoj kompaniji Broda. Vaša sestra radi u inozemstvu kao konzultantica za treću po veličini brodograditeljsku kompaniju Vessel. Prije nego ste stavljeni na slučaj Broda ona vam je rekla kako Vessel ima interes širiti se na područje vaše regije, i konkretno su zainteresirani i za kompaniju Broda. Ukoliko mediji povežu sve to što vi i sami znate mogli biste ukaljati svoj, ali i sestrin ugled.		

	Biste li u takvim okolnostima ipak prihvatili posao stečajne upraviteljice u kompaniji Broda?		
SI.V 4	1) Prihvatio/la bih posao jer je to najbitniji slučaj u mojoj karijeri	D A	N E
SI.V 5	2) Odbio/la bih posao jer ne želim stvoriti situaciju u kojoj bih ugrozio svoj ugled	D A	N E
SI.V 6	3) Odbio/la bih posao jer ne želim ni stvoriti situaciju u kojoj bih ugrozio sestrin ugled	D A	N E

*Stečajni upravitelj/ica vodi kompaniju u stečaju i pokušava ju izvući iz stečaja, no ima mogućnost proglasiti bankrot i time učiniti kompaniju bezvrijednom.

10.	Za sljedeća pitanja molimo razmislite koje segmente društvenog života percipirate kao one koji mogu ugroziti nacionalnu sigurnost.		
P.1	Ugrožava li nabava vojnih aviona nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.2	Ugrožavaju li društveni nemiri nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.3	Ugrožavaju li ekološke katastrofe nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.4	Ugrožava li politička nestabilnost nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.5	Ugrožavaju li koruptivni odnosi nacionalnu sigurnost?	Da	Ne

Sljedeća pitanja vezana potrebna su za određivanje vaših socioekonomskih karakteristika:

11. Spol : M/Ž

12. Dob: ____

13. Ukupan broj članova vašeg kućanstva, uključujući i Vas: ____

14. Prosječna mjesečna primanja svih članova vašeg kućanstva uključujući i Vaša (ukoliko živite u studentskom domu pitanje se odnosi na članove kućanstva u kojem ste živjeli prije odlaska na studij):

f) Do 3500

g) 3500-5500

h) 5500-10000

i) 10000-15000

j) Iznad 15000

15. Na kojem fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studirate?

1) Agronomski fakultet

- 2) Arhitektonski fakultet
- 3) Akademija likovnih umjetnosti
- 4) Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
- 5) Ekonomski fakultet
- 6) Fakultet elektrotehnike i računarstva
- 7) Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije
- 8) Fakultet organizacije i informatike Varaždin
- 9) Fakultet političkih znanosti
- 10) Fakultet prometnih znanosti
- 11) Fakultet strojarstva i brodogradnje
- 12) Farmaceutsko-biokemijski fakultet
- 13) Filozofski fakultet
- 14) Fakultet filozofije i religijskih znanosti
- 15) Geodetski fakultet
- 16) Geotehnički fakultet
- 17) Građevinski fakultet
- 18) Grafički fakultet
- 19) Glazbena akademija
- 20) Katolički bogoslovni fakultet
- 21) Kineziološki fakultet
- 22) Medicinski fakultet
- 23) Metalurški fakultet
- 24) Pravni fakultet
- 25) Prehrambeno-biotehnološki fakultet
- 26) Prirodoslovno-matematički fakultet
- 27) Rudarsko-geološko-naftni fakultet
- 28) Stomatološki fakultet
- 29) Šumarski fakultet
- 30) Tekstilno-tehnološki fakultet
- 31) Učiteljski fakultet
- 32) Veterinarski fakultet
- 99) Ne studiram niti na jednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

11.2. Druga anketna inačica

Pred vama je nekoliko tvrdnji za koje trebate procijeniti koliko se svaka od njih odnosi na vas. Odgovore dajete na skali od 1 do 4 (1-NITI JEDNOM, 2 OTPRILIKE 1 ILI 2 PUTA, 3-OTPRILIKE 3 ILI 4 PUTA, 4- VIŠE OD 4 PUTA).

		NITI JEDNOM	OTPRILIKE 1 ILI 2 PUTA	OTPRILIKE 3 ILI 4 PUTA	VIŠE OD 4 PUTA	
1.	U zadnjih godinu dana, koliko ste često posjećivali ili pohađali niže navedene aktivnosti, a da nisu fakultetska obaveza:					
1.	V1 Sudjelovali u radu kulturno–umjetničkog društva i/ili grupe.	1	2	3	4	
2.	V2 Pohađali obrazovne tečajeve, programe ili predavanja	1	2	3	4	
3.	V3 Posjetili muzeje ili umjetničke galerije	1	2	3	4	
4.	V4 Posjetili operu ili balet	1	2	3	4	
5.	V5 Gledali kazališne predstave	1	2	3	4	
6.	V6 Bili na koncertu klasične glazbe	1	2	3	4	
7.	V7 Gledali filmove koji se smatraju kulturnim klasicima	1	2	3	4	
2.	U zadnjih godinu dana, koliko ste često čitali niže navedene vrste tekstova, a da nisu fakultetska obaveza:					
		NIKAD ILI GOTOVO NIKAD	NEKOLIKO PUTA GODIŠNJE	OTPRILIKE JEDANPUT MJESEČNO	NEKOLIKO PUTA MJESEČNO	NEKOLIKO PUTA TJEDNO ILI SVAKI DAN
1.	V8 Članke o politici ili kulturi u dnevnim ili tjednim novinama (uključujući i web)	1	2	3	4	5
2.	V9 Popularno-znanstvene časopise ili časopise kulturne tematike (npr. Geo, National Geographic, Zarez, Vijenac, Priroda)	1	2	3	4	5
3.	V10 Publicistiku (npr. putopise, biografije poznatih osoba, knjige povijesne tematike)	1	2	3	4	5

4.	V11 Prozu i poeziju (romane, pripovijetke, priče, i sl.)	1	2	3	4	5
----	--	---	---	---	---	---

3. Molim da na sljedeća pitanja odgovarate iskreno.			
S.1	Osmjehnete li se ljudima svaki put kada se susretete s njima?	DA	NE
S.2	Držite li se uvijek svojih uvjerenja i u praksi?	DA	NE
S.3	Ako obećate nekome nešto, držite li se tog obećanja bez obzira na to što vas održanje tog obećanja može dovesti u neugodnu situaciju?	DA	NE
S.4	Biste li ikada lagali ljudima?	DA	NE
S.5	Biste li se ikada smijali prostim/bezobraznim šalama?	DA	NE

U sljedećoj grupi pitanja navedene su kratke priče. Molim vas da se zamislite kao aktera u svakoj od priča te da iskreno odgovorite na postavljene tvrdnje sukladno tome kako pretpostavljate da bi ste vi postupili u tim situacijama.

4.0	Dugogodišnji ste prijatelj/ica s Markom koji je upravo postao premijer. Marko zna da vi radite tek dvije godine u odjelu za marketing najveće državne energetske kompanije u zemlji, no on ima za vas druge planove. Obećava vam da vas može postaviti na poziciju poslovnog managera te kompanije, očekujući od vas političku potporu. Vaša osobna financijska situacija i nije tako loša, svoje troškove uspijevate zbrinuti, no mirovina vaših roditelja je previše niska i vi ih morate svaki mjesec financijski pomagati kako ne bi živjeli u siromaštvu.		
K.V1	1) Prihvatio/la bih posao jer želim da moja financijska situacija bude još i bolja	DA	NE
K.V2	2) Prihvatio/la bih mjesto managera jer želim napredovati	DA	NE
K.V3	3) Prihvatio/la bih to kako bi omogućio/la roditeljima kvalitetniji život	DA	NE
4.1	Samohrani ste roditelj djeteta koje studira i radi. Usto ste nezaposleni 9 mjeseci, ali „u fušu“ popravljate automobile. Upravo vam se javio jedan od stalnih "klijenata" koji radi kao pomoćnik ministrice zdravstva i nudi vam asistentsku poziciju u Zavodu za javno zdravstvo iako nemate nikakvih kvalifikacija za taj posao. Zbog takvih okolnosti imate osjećaj da će taj klijent od vas tražiti razne usluge političke prirode.		
K.V4	1) Prihvatio bih posao bez obzira na kvalifikacije, jer ne vidim u tome nikakvu štetu	DA	NE
K.V5	2) Prihvatio/la bih ponudu jer mi treba posao	DA	NE
K.V6	3) Prihvatio/la bih to jer ne želim da moje dijete, zbog loše obiteljske financijske situacije, mora raditi dok studira	DA	NE

5.0	Direktor/ica ste srednje velike građevinske kompanije koja već dugo stagnira i javljate se na gradski natječaj za izgradnju cijelog novog naselja. Iako to niste očekivali, gradonačelnica vas je pozvala na razgovor za voditelja projekta. U tom je razgovoru nekoliko puta suptilno naglasila kako očekuje financijsku zahvalu za taj posao. I prije ste se našli u takvim situacijama, no uvijek ste odbili takve ponude, ali ovaj posao je zaista velik i dobro bi došao vašoj kompaniji kako bi mogla narasti, uostalom svi su vaši zaposlenici vrlo sposobni i visoko obrazovani ljudi i znate da bi oni to odgovorno odradili. Kako bi ste postupili?		
M.V1	1) Prihvatio/la bih posao jer želim unaprijediti svoje poslovanje	DA	NE
M.V2	2) Prihvatio/la bih to jer želim da moji radnici i radnice imaju bolje uvjete i više plaće	DA	NE
M.V3	3) Prihvatio/la bih to kako ne bih bio/la prisiljen otpuštati radnike i radnice	DA	NE
5.1	Prije dvije godine ste diplomirali portugalski i engleski te radite kao turistički/ka vodič/teljica i vodite grupu umirovljenih Portugalaca u BiH. Tik pred granicom saznate da nitko od putnika nema putovnicu već samo osobne iskaznice. Da stvar bude gora, portugalske osobne iskaznice su doživotne pa svi umirovljenici imaju slike sebe dok su imali 18 godina. Cariniku se ne da popisivati broj iskaznice svih 57 putnika stoga vam predloži da se dogovorite za rješenje koje će biti dobro njemu, dobro vama, ali ipak malo bolje njemu. Za otprilike 50€ pustit će vas bez ikakvih dodatnih pitanja i papirologije.		
M.V4	1) Dao/la bih 50 € jer želim da putnici budu zadovoljni i da što jednostavnije prijeđemo granicu	DA	NE
M.V5	2) Dao/la bih 50 € samo kada bih znao/la da će mi ih agencija vratiti	DA	NE
M.V6	3) Dao/la bih 50 € jer mi se ne da čekati i rješavati papirologiju	DA	NE
6.0	Radite kao laboratorijski tehničar/ka u bolnici. Vaša kćer je prije dvije godine diplomirala i postala inženjerka medicinske biokemije, ali nikako ne može naći posao iako je bila najbolja studentica u generaciji. Razmišljate o tome da ju pokušate progurati i zaposliti kod sebe u laboratoriju iako trenutno nije raspisan nikakav javni natječaj.		
N.V1	1) Napravio/la bih to jer je moja dužnost kao roditelj da pomažem svom djetetu	DA	NE
N.V2	2) Napravio/la bih sve što mogu da joj pomognem da se zaposli u laboratoriju jer je to zaslužila	DA	NE
N.V3	3) Napravio/la bih to, jer znam da ne bi bila ni prva ni zadnja koja je tako zaposlena.	DA	NE
6.1	Radite kao upravitelj/ica svih nacionalnih muzeja u jednom manjem, ali turistički vrlo posjećenom gradu. Imate nećaka Ivana koji je prije godinu dana jedva završio srednju školu. Zove vas vaš brat i moli vas da Ivanu nađete bilo kakav posao u nadi da će se promijeniti i osamostaliti. Iako trenutno nema potrebe za novim osobljem, možda biste mu i mogli dati posao u nekom od muzeja unatoč manjku kvalifikacija, makar ga zaposlili kao svog asistenta.		

N.V4	1) Zaposlio/la bih ga jer bi mi dobro došao asistent	DA	NE
N.V5	2) Zaposlio/la bih ga jer vjerujem da ću time pomoći svom nećaku	DA	NE
N.V6	3) Zaposlio/la bih ga da udovoljim bratu	DA	NE

Slijedi 6 pitanja odnosno 3 para pitanja (prva dva se odnose na mito, druga dva na nepotizam i treća dva na klijentelizam). Zadatak je sljedeći: na prvo pitanje za svaki od 4 ponuđena para odgovora odaberite jedan odgovor iz svakog para, dok na drugo (identično pitanje s identičnim odgovorima) odaberite samo jedan od osam ponuđenih odgovora za kojeg smatrate da najbolje opisuje mito, nepotizam, odnosno klijentelizam. Molimo da na sva pitanja odgovarate iskreno!

7.0 Trgovina utjecajem je praksa korištenja nečijeg utjecaja u vladi, u javnim poslovima ili vezama s članovima vlade, radi dobivanja usluga ili povlaštenog tretmana za nekog drugog, obično ne podrazumijeva materijalne naknade. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali trgovinu utjecajem?

(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)

T.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
T.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
T.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
T.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos

7.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje trgovinu utjecajem?

(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)

T.11	1) Društveno poželjan odnos
T.12	2) Legalan odnos
T.13	3) Opravdan odnos
T.14	4) Koruptivan odnos
T.15	5) Društveno nepoželjan odnos
T.16	6) Nelegalan odnos
T.17	7) Neopravdan odnos
T.18	8) Nekoruptivan odnos

8. Iznuda podrazumijeva stjecanje prednosti u odnosu na drugu osobu (materijalne ili nematerijalne prirode) koristeći prijetnje ili zastrašivanja. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali iznudu?

<i>(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)</i>		
I.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
I.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
I.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
I.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos
8.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje iznudu? <i>(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)</i>		
I.11	1) Društveno poželjan odnos	
I.12	2) Legalan odnos	
I.13	3) Opravdan odnos	
I.14	4) Koruptivan odnos	
I.15	5) Društveno nepoželjan odnos	
I.16	6) Nelegalan odnos	
I.17	7) Neopravdan odnos	
I.18	8) Nekoruptivan odnos	
9.0 Sukob interesa podrazumijeva miješanje javnih i privatnih interesa u obavljanju različitih dužnosti ili funkcija. Kojim od opisa, u svakom pojedinom paru, biste opisali sukob interesa? <i>(Odaberite za svaki par jedan odgovor – dakle ukupno trebate dati 4 odgovora)</i>		
S.01	A) Društveno poželjan odnos	B) Društveno nepoželjan odnos
S.02	A) Legalan odnos	B) Nelegalan odnos
S.03	A) Opravdan odnos	B) Neopravdan odnos
S.04	A) Koruptivan odnos	B) Nekoruptivan odnos
9.1 Koji od osam navedenih opisa, po Vama osobno, NAJBOLJE opisuje sukob interesa? <i>(Odaberite samo jedan od 8 ponuđenih odgovora)</i>		
S.11	1) Društveno poželjan odnos	
S.12	2) Legalan odnos	
S.13	3) Opravdan odnos	
S.14	4) Koruptivan odnos	
S.15	5) Društveno nepoželjan odnos	
S.16	6) Nelegalan odnos	
S.17	7) Neopravdan odnos	

S.18	8) Nekoruptivan odnos
------	-----------------------

10.	Za sljedeća pitanja molimo razmislite koje segmente društvenog života percipirate kao one koji mogu ugroziti nacionalnu sigurnost.		
P.1	Ugrožava li nabava vojnih aviona nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.2	Ugrožavaju li društveni nemiri nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.3	Ugrožavaju li ekološke katastrofe nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.4	Ugrožava li politička nestabilnost nacionalnu sigurnost?	Da	Ne
P.5	Ugrožavaju li koruptivni odnosi nacionalnu sigurnost?	Da	Ne

Sljedeća pitanja vezana potrebna su za određivanje vaših socioekonomskih karakteristika:

11. Spol : M/Ž

12. Dob: ____

13. Ukupan broj članova vašeg kućanstva, uključujući i Vas: ____

14. Prosječna mjesečna primanja svih članova vašeg kućanstva uključujući i Vaša (ukoliko živite u studentskom domu pitanje se odnosi na članove kućanstva u kojem ste živjeli prije odlaska na studij):

k) Do 3500

l) 3500-5500

m) 5500-10000

n) 10000-15000

o) Iznad 15000

15. Na kojem fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studirate?

1) Agronomski fakultet

2) Arhitektonski fakultet

3) Akademija likovnih umjetnosti

4) Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

5) Ekonomski fakultet

6) Fakultet elektrotehnike i računarstva

7) Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije

8) Fakultet organizacije i informatike Varaždin

- 9) Fakultet političkih znanosti
- 10) Fakultet prometnih znanosti
- 11) Fakultet strojarstva i brodogradnje
- 12) Farmaceutsko-biokemijski fakultet
- 13) Filozofski fakultet
- 14) Fakultet filozofije i religijskih znanosti
- 15) Geodetski fakultet
- 16) Geotehnički fakultet
- 17) Građevinski fakultet
- 18) Grafički fakultet
- 19) Glazbena akademija
- 20) Katolički bogoslovni fakultet
- 21) Kineziološki fakultet
- 22) Medicinski fakultet
- 23) Metalurški fakultet
- 24) Pravni fakultet
- 25) Prehrambeno-biotehnološki fakultet
- 26) Prirodoslovno-matematički fakultet
- 27) Rudarsko-geološko-naftni fakultet
- 28) Stomatološki fakultet
- 29) Šumarski fakultet
- 30) Tekstilno-tehnološki fakultet
- 31) Učiteljski fakultet
- 32) Veterinarski fakultet
- 99) Ne studiram niti na jednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

12. POPIS LITERATURE

Amundsen, I. (1999) Political Corruption: An Introduction to the Issues, *Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights, Working Paper*.

URL: <https://www.cmi.no/publications/file/1040-political-corruption.pdf> (20.01.2018.)

Balzacq, T. (2010) Constructivism and securitization studies. U Cavelty, M.D., Mauer, V. (ur.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. New York: Routledge.

Baranović, B; Doolan, K; Jugović, I; Klepač, O; Košutić, I; Puzić, S. (2015). Teorijske osnove, ciljevi i metodologija istraživanja. U Baranović, B. (Ur.) *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – Pristup visokom obrazovanju i odabir studija*. str. 107-121. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Bourdieu, P. (1997). The Forms of Capital. U Halsey A.H. (ur.) *Education: Culture, Economy, Society*. Oxford: Oxford University Press.

Collins, A. (ur.) (2010). *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.

Čaldarović, O. et al.(2009) Combating Corruption in Croatia: From Expert Perceptions to Policy-Oriented Action Strategies and Back. *Revija za sociologiju*, Vol.40[39] (No.1-2): 3–22. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=62432&show=clanak (18.08.2017.)

Dragojević, S. (1995) Utjecaj kulturnog, društvenog i simboličkog kapitala na razvoj zemalja Srednje i Istočne Europe. *Revija za sociologiju*, Vol. 26 (No. 3-4): 177-188. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227788 (03.06.2017.)

Dunn, M.C.; Mauer V. (2010) *The Routledge Handbook of Security Studies*. Routledge, Abingdon.

Faulend, M.; Šošić, V. (1999) Je li neslužbeno gospodarstvo izvor korupcije? Zagreb: Hrvatska narodna banka. URL: <http://old.hnb.hr/publikac/istrazivanja/i-001.pdf> (23.08.2017.)

Ferić, I.; Kamenov, Ž. (2007) Vrijednosti kao prediktori stavova i ponašanja: Postoji li utjecaj redoslijeda mjerenja?. *Društvena istraživanja*, Vol. 87-88 (No. 1-2):51-71. URL: <https://hrcak.srce.hr/18920> (15.07.2017.)

- Fulcher, J., Scott, J. (2011) *Socialization, Identity and Interaction*, U *Sociology* (Fourth Edition), Oxford: Oxford University Press.
- Grubiša, D. (2010) Anti-corruption Policy in Croatia: Benchmark for EU Accession. *Politička misao*, Vol. 47 (No. 5): 69-95. URL: <https://hrcak.srce.hr/68761> (01.05.2017.)
- Grubiša, D. (2005) Political Corruption in Transitional Croatia: The Peculiarities of a Model. *Politička misao*, Vol. 42 (No.5):55–74. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/32658> (06.07.2018.)
- Georgievski, P.; Žoglev, Z. (2014) Uloga kulture u formiranju osobnog i društvenog identiteta u procesu socijalizacije. *Godišnjak Titius*, No. 6-7: 517-528. URL: <https://hrcak.srce.hr/149726> (12.07.2018.)
- Haghighat, R. (2007) The Development of the Brief Social Desirability Scale (BSDS). *Europe's Journal of Psychology*, Vol. 3 No.4. URL: <https://ejop.psychopen.eu/article/view/417/html> (24.11.2017.)
- Herring, E. (2010) *Vojna sigurnost*. U Collins, A. (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Jackson, R. (2010) *Sigurnost režima*. U Collins, A. (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Kerr, P. (2010) *Ljudska sigurnost*. U Collins, A. (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Lanščak, N. (2014) *Politička korupcija kao faktor ugrožavanja nacionalne sigurnosti: teorijski pristupi Kopenhaške škole*. Diplomski rad.
- Lanščak, N. (2014) *Politička korupcija kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti: teorijski pristupi kopenhaške škole*. *Polemos* Vol. 17 (No. 1-2): 147-166. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200225 (15.04.2017.)
- Matić, D. (1990) *Vrijednosti kao predmet sociološke znanosti*. *Revija za sociologiju*, Vol 21, (No. 3): 517-525. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/228903> (12.01.2018.)
- Matić, R. (2017) *Društvo i korupcija: politički utjecaj u profesionalnim strukturama javnih institucija kao čimbenik korupcijskog rizika*. *Društvena istraživanja*. Zagreb. Vol. 26 (No.2): 187-206. URL: <https://hrcak.srce.hr/183933> (16.09.2017.)

- Morin, E. (2002.): *Odgovj za budućnost: Sedam temeljnih spoznaja nužnih u odgoju za budućnost*, Zagreb: EDUCA.
- Morgan, P. (2010) Sigurnost u međunarodnoj politici: tradicionalni pristupi. U Collins, A. (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*. Zagreb: Politička kultura.
- Mutimer, D. (2010) Critical security studies . U Caveltly, M.D., Mauer, V. (ur.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. New York: Routledge.
- Parsons, T. (1990) *Sociologija društvene akcije*. Kozmos, Beograd.
- Putnam, R.D. (2008) *Kuglati sam*. Mediterran Publishing, Novi Sad.
- Putnam, R.D. (2003) *Kako demokraciju učiniti djelotvornijom*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
- Puzić, S. (2009) Habitus, kulturni kapital i sociološko utemeljenje interkulturnog obrazovanja. *Sociologija i prostor*, Vol.47 (No. 3): 263–283. URL: <https://hrcak.srce.hr/48977> (07.03.2018.)
- Rousseau, D.L.; Walker, T. (2010) Liberalism. U Caveltly, M.D., Mauer, V. (ur.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. New York: Routledge.
- Shore, C.; Haller, D. (2005) Introduction – Sharp Practice: Anthropology and the Study of Corruption”, U: Dieter Haller and Cris Shore (ur.) *Corruption: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press. URL: http://www.academia.edu/14528118/Sharp_Practice_Anthropology_and_the_Study_of_Corruption (23.06.2018.)
- Skube, K. (2012) Korupcija kao etički i sigurnosni problem. *Političke analize*. Vol. 3 (No. 12): 27-31. URL: <https://hrcak.srce.hr/142021> (11.05.2018.)
- Stojiljković, Z. (2015) Korupcija i slaba država. U: Tomović Šundić, S. (ur.) *Meditranski politikološki dijalozi*. Podgorica: Fakultet političkih nauka Univerzitet Crne Gore. URL: http://fjn.co.me/fajlovi/fjn/attach_fajlovi/lat/knjige/2015/03/pdf/Meditranski_politikoloski_dijalozi.pdf (27.04.2017.)
- Šulović, V. (2010) Meaning of Security and Theory of Securitization. Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 1-7.

URL:[http://www.bezbednost.org/upload/document/sulovic \(2010\) meaning of security.pdf](http://www.bezbednost.org/upload/document/sulovic_(2010)_meaning_of_security.pdf) (23.08.2017.)

Štulhofer, A. (2004) Percepcija korupcije i erozija društvenog kapitala u Hrvatskoj 1995. – 2003. *Politička misao*, Vol 41 (No.3): 156–169. URL: <https://hrcak.srce.hr/22672> (13.04.2017.)

Tatalović, S.; Bilandžić, M. (2005) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske; Policijska akademija.

Wohlforth, W.C. (2010) Realism and security studies. U Cavelti, M.D., Mauer, V. (ur.) *The Routledge Handbook of Security Studies*. New York: Routledge.

13. SAŽETAK

Kroz aspekt vrijednosti mnogo se toga proučava u sociologiji. Stabilnost kao jedna od glavnih značajki vrijednosnog sklopa često se uzima kao referenca u testiranju. Kako bi testirali stabilnost stavljamo u opreku teoriju o vrijednostima s perspektive socijalne psihologije koja uveliko uzima u obzir kontekst. Za testiranje smo gledali kroz prizmu odnosa korupcije (uzimajući koncept D. Grubiše s naglaskom na društveno-kulturne uvjete razvitka sistemske korupcije u Hrvatskoj) i nacionalne sigurnosti (kod koje smo koristili koncept Kopenhaške škole s pet sektora). Korupcija kao jedan od društvenih fenomena koji je osjetljiv za testiranje vrlo je pogodan za promatranje upravo konteksta. Testirala se teorijska hipoteza: normativno vrednovanje korupcije ima dva pola, dok je praksa jedno veliko sivo polje odmjeravanja trenutno vidljivih posljedica; osobnih dobitaka i gubitaka) i metodološka hipoteza: utjecaj poretka pitanja na odgovore, gdje smo pretpostavili kako će samo spominjanje korupcije i negativna asocijacija uz istu utjecati na odgovore kod vinjeta tako da ispitanici i ispitanice biti manje skloni stupiti u akcije koje generiraju korupciju. Rezultati su nam pokazali sklonost klasičnoj sociološkoj teoriji vrijednosti koja zagovara stabilnost kao bitnu značajku vrijednosnog sklopa, a s druge strane potvrdili su metodološku hipotezu kako poredak pitanja kod testiranja osjetljivih tema itekako ima utjecaja na odgovore.

Ključne riječi: vrijednosti, klasična sociologija, socijalna psihologija, korupcija, kulturni kapital, nacionalna sigurnost

SUMMARY

Through the aspect of value, much is studied in sociology. Stability as one of the key features of the value system is often taken as an indicator in testing. In order to test the stability, we contrasted classical sociology definition of value to the theory of values from the perspective of social psychology that greatly takes into account the context as key features of the value system. While testing, we looked through the prism of the corruption (taking the concept of D. Grubiša with an emphasis on socio-cultural conditions of development of systemic corruption in Croatia) in relation to the national

security (where we used the concept of the Security studies of School of Copenhagen: Sectoral analysis through five sectors). Corruption as one of the social phenomena that is sensitive while testing is very suitable for observing the impact of context. We tested theoretical hypothesis: the normative evaluation of corruption is binary, while the practice is a big grey field of currently visible consequences; personal gains and losses) and the methodological hypothesis: the impact of the order of the questions on the answers, where we assumed that the mention of corruption itself and its negative association would affect the response on the vignettes, in way that respondents and respondents would be less inclined to engage in corruptive actions. The results showed us a tendency to classical sociological theory of value that advocates stability as an essential feature of the value system, and on the other hand confirmed the methodological hypothesis that question order is likely to have an impact on the responses while testing sensitive subjects.

Keywords: values, classical sociology, social psychology, corruption, cultural capital, national security